משנה · ראשונים · ברטנורא · סדר זרעים

ברטנורא על משנה שביעית

רבנו עובדיה מברטנורא [הרע"ב]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ברטנורא על משנה שביעית

רבנו עובדיה מברטנורא [הרע"ב]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ברטנורא-על-משנה-שביעית/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ה 6
משנה ו 6
משנה ז 6
משנה ח 7
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 9
משנה ו 9
משנה ז 9
משנה ח 10
משנה ט 10
משנה י 11
פרק ג 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 13
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 13
משנה ט 14
משנה י 14
פרק ד 15
משנה א 15
משנה ב 15
משנה ג 15
משנה ד 16
משנה ה 16
משנה ו 16
משנה ז 16
משנה ח 17
משנה ט 17
משנה י 17
פרק ה 18
משנה א 18
משנה ב 18
משנה ג 18
משנה ד 19
משנה ה 19
משנה ו 19
משנה ז 19
משנה ח 20
משנה ט 20
פרק ו 21
משנה א 21
משנה ב 21
משנה ג 22
משנה ד 22
משנה ה 22
משנה ו 23
פרק ז 23
משנה א 23
משנה ב 23

משנה ג 24
משנה ד 25
משנה ה 25
משנה ו 25
משנה ז 26
פרק ח 26
משנה א 26
משנה ב 27
משנה ג 27
משנה ד 27
משנה ה 27
משנה ו 28
משנה ז 28
משנה ח 28
משנה ט 28
משנה י 29
משנה יא 29
פרק ט 29
משנה א 29
משנה ב 30
משנה ג 30
משנה ד 31
משנה ה 31
משנה ו 32
משנה ז 32
משנה ח 32
משנה ט 33
פרק י 33
משנה א 33
משנה ב 34
משנה ג 35
משנה ד 35
משנה ה 35
משנה ו 36
משנה ז 36
משנה ח 36
משנה ט 37

פרק א

משנה א

עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁים בְּשָׁדֶה הָאִילָן. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ שָׂדֶה אִילָן:

עֶרֶב שְׁבִיעִית. שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף מִשָּׁנָה שִׁשִּׁית עַל הַשְּׁבִיעִית בְּאִסּוּר עֲבוֹדַת הָאָרֶץ, וּלְקַמָּן יָלְפִינַן לַהּ מִקְּרָאֵי:

כָּל זְמַן שֶׁהוּא יָפֶה לַפֵּרִי. כְּלוֹמַר שֶׁהַחֲרִישָׁה יָפָה לַפֵּרִי, הֲוֵי מְתַקֵּן הַקַּרְקַע לְצֹרֶךְ הַפֵּרִי שֶׁל שִׁשִּׁית וְלֹא לְצֹרֶךְ שְׁבִיעִית:

עַד הֶעָצֶרֶת. דְּעַד הֶעָצֶרֶת יָפֶה לַפֵּרִי וְתוּ לֹא, וּמִן הָעֲצֶרֶת וְאֵילָךְ נִרְאֶה כְּמִתַּקֵּן לְצֹרֶךְ שְׁבִיעִית. וּבְשָׂדֶה לָבָן שֶׁאֵין בּוֹ אִילָן עַד הַפֶּסַח. וּמִשָּׁנָה זוֹ הִיא מְשֻׁנָּה רִאשׁוֹנָה וְאֵינָהּ הֲלָכָה, דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ נִמְנוּ עַל שְׁנֵי פְּרָקִים הַלָּלוּ שֶׁהֵם פֶּסַח בְּשָׂדֶה לָבָן וַעֲצֶרֶת בְּשָׂדֶה אִילָן וְהִתִּירוּם, וּמֻתָּר לַחֲרֹשׁ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית:

משנה ב

לְבֵית סְאָה. קַרְקַע שֶׁהִיא חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה:

כִּכַּר דְּבֵלָה. הַתְּאֵנִים הַיְבֵשׁוֹת עֲשׂוּיִין בְּמַעֲגְלָה כְּעֵין כִּכַּר לֶחֶם קְרוּיִם כִּכַּר דְּבֵלָה:

בְּאִיטַלְקִי. בְּמָנֶה שֶׁל אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן, וּלְפִי שֶׁהָיָה כָּךְ בִּימֵי מֹשֶׁה מְשַׁעֲרִים בּוֹ, וְהַמָּנֶה מֵאָה דִינָרִים וְהַדִּינָר שֵׁשׁ מָעוֹת וּמִשְׁקַל כָּל מָעָה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת:

פָּחוֹת מִכָּאן. מִכִּכָּר שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה אֵין חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה, אֶלָּא תַּחַת הָאִילָן לְבַד וְחוּצָה לוֹ:

כְּמִלֹּא אוֹרָה וְסַלּוֹ. הַמְּלַקֵּט תְּאֵנִים קָרוּי אוֹרֶה כְּמוֹ גּוֹדֵר בְּתָמָרִים וּבוֹצֵר בַּעֲנָבִים. וְסַלּוֹ, הַסַּל שֶׁנּוֹתֵן בּוֹ מַה שֶּׁהוּא לוֹקֵט. וּשְׁאָר הַשָּׂדֶה חָשׁוּב שְׂדֵה הַלָּבָן וְאֵין חוֹרְשִׁין אוֹתוֹ אֶלָּא עַד הַפֶּסַח:

משנה ג

אֶחָד אִילָן סָרָק. שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה פֵּרוֹת וּנְטוּעִין שְׁלֹשָׁה לְבֵית סְאָה:

אִם רְאוּיִן לַעֲשׂוֹת. רוֹאִין כָּל אִילָן וְאִילָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ אִם אִילָן שֶׁל תְּאֵנָה כַּיּוֹצֵא בּוֹ הָיָה עוֹשֶׂה כִּכַּר דְּבֵלָה. וְלָמָּה שִׁעֲרוּ בִּתְאֵנָה, עַל שֶׁפֵּרוֹתֶיהָ גַּסִּין וְעוֹשָׂה הַרְבֵּה:

לְצָרְכָּן. מְלֹא אוֹרֶה וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ:

משנה ד

עַד שֶׁיִּהְיוּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה. כְּלוֹמַר דִּין זֶה שֶׁאָמַרְנוּ הַיְנוּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה, אֲבָל אִם הָיוּ עֲשָׂרָה אוֹ יוֹתֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין חוֹרְשִׁין:

שֶׁנֶּאֱמַר בָּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת. אַרִישָׁא קָאֵי דִּתְנַן אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא לְצָרְכָּן. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין חוֹרְשִׁין כָּל הַבַּיִת סְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת, וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לְשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (שמות כ) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ, וְלֹא לִשְׁמִטָּה שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כה) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ, תְּנֵהוּ עִנְיָן לֶאֱסֹר שְׁנֵי פְּרָקִים שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית, מִפֶּסַח לִשְׁדֵה לָבָן, וּמֵעֲצֶרֶת לִשְׁדֵה אִילָן. וְהָכִי קָאָמַר קְרָא, בֶּחָרִישׁ שֶׁקְּצִירוֹ אָסוּר וְאֵיזֶה זֶה חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנָס לַשְּׁבִיעִית, תִּשְׁבֹּת. וּבַקָּצִיר שֶׁחֲרִישׁוֹ אָסוּר וְאֵיזֶה זֶה קָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, נַמִּי תִּשְׁבֹּת, שֶׁסְּפִיחִים שֶׁגָּדְלוּ בַּשְּׁבִיעִית אוֹ שֶׁעָבַר וְזָרַע בַּשְּׁבִיעִית אָסוּר לְקָצְרָם בַּשְּׁמִינִית:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר. לְעוֹלָם בְּשַׁבָּת מִשְׁתַּעֵי קְרָא כְּפַשְׁטֵיהּ, וַאֲתָא לְאַשְׁמְעִינַן מָה חָרִישׁ רְשׁוּת, שֶׁאֵין לְךָ חָרִישׁ שֶׁל מִצְוָה, אַף קָצִיר דְּאָמַר רַחֲמָנָא תִּשְׁבֹּת בְּקָצִיר שֶׁל רְשׁוּת, יָצָא קָצִיר הָעֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה דְּבָעִינַן קְצִירָה לִשְׁמָהּ, שֶׁזֶּה דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת:

משנה ה

הָרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. וְנֶחְשָׁבִין כְּאִלּוּ הֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן:

וְכַמָּה יְהֵא בֵּינֵיהֶן. בֵּין אִילָן לְאִילָן:

כְּמִלֹּא בָקָר וְכֵלָיו. צֶמֶד בָּקָר עִם הָעֹל, וְהֵינוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן לְמַעֲקַר קַיְמֵי וְאֵין חוֹרְשִׁין בִּשְׁבִילָן:

משנה ו

נְטִיעוֹת. יְלָדוֹת, וְלִזְקֵנוֹת קְרֵי אִילָן, וְהָכָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּאַף עַל גַּב דִּשְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת לְבֵית סְאָה קְרוּי שְׂדֵה אִילָן וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן, בִּנְטִיעוֹת יְלָדוֹת אֵין חוֹרְשִׁין עַד שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרָה:

שׁוּרוֹת. שֶׁנִּטּוּעוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹמָה וְאֵינָן מְפֻזָּרוֹת:

אֵין חוֹרְשִׁין אֶלָּא לְצָרְכָּן. מִשּׁוּם דִּכְשֶׁמְּפֻזָּרוֹת נִרְאֶה כְּחוֹרֵשׁ לְצֹרֶךְ הָאִילָן, אֲבָל הֵיכָא דְּקַיְמֵי בְּמָקוֹם אֶחָד נִרְאֶה כְּמִתַּקֵּן אֶת הָאָרֶץ לְצֹרֶךְ שְׁבִיעִית וְלֹא לְצֹרֶךְ הָאִילָנוֹת:

שׁוּרָה. תַּרְגּוּם חוֹמָה שׁוּרָה:

עֲטָרָה. גָּדֵר סָבִיב:

משנה ז

הַנְּטִיעוֹת וְהַדְּלוּעִים מִצְטָרְפִין לְבֵית סְאָה. בִּדְלַעַת יְוָנִית דַּוְקָא אֵירֵי בְּמַתְנִיתִין שֶׁהִיא גְּדוֹלָה כְּאִילָן וְלֹא בִשְׁאָר דְּלוּעִין. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ הַנְּטִיעוֹת רַבּוֹת עַל הַדְּלוּעִים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הַנְּטִיעוֹת שִׁשָּׁה וְהַדְּלוּעִים אַרְבָּעָה, מִצְטָרְפִין לַעֲשָׂרָה וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. אֲפִלּוּ הָיוּ כָּל הָעֲשָׂרָה דְּלוּעִין חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן, לְפִי שֶׁהֵן כִּנְטִיעוֹת. וַהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל:

משנה ח

עַד שֶׁיְּחַלּוּ. עַד שֶׁיֵּצְאוּ לְחֻלִּין בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית עַל יְדֵי פִּדְיוֹן, וְאִם לֹא פְּדָאָן בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ חֻלִּין מֵאֲלֵיהֶן בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית:

נְטִיעָה כְּשֶׁמָּהּ. בַּת שְׁנָתָהּ קְרוּיָה נְטִיעָה וְתוּ לֹא. פֵּרוּשׁ אַחֵר כְּשֶׁמָּהּ כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹרְאִין לָהּ נְטִיעָה וְאֵין קוֹרְאִין לָהּ אִילָן. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

שֶׁנִּגְמַם. שֶׁנֶּחְתַּךְ:

חֲלִיפִין. גִּדּוּלִים, לְשׁוֹן גִּזְעוֹ מַחֲלִיף:

כִּנְטִיעָה. בֵּין לְעִנְיַן חֲרִישָׁה בֵּין לְעִנְיַן עֲרֵלָה. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

פרק ב

משנה א

עַד אֵימָתַי, שְׁדֵה הַלָּבָן. שָׂדֶה שֶׁל תְּבוּאָה וְקִטְנִית שֶׁאֵין בּוֹ אִילָן:

הַלֵּחָה. לַחְלוּחִית הַקַּרְקַע מֵחֲמַת הַגְּשָׁמִים:

מִקְשָׁאוֹת וּמִדְלָעוֹת. קִשּׁוּאִים וּדְלוּעִים. אֲבָל מִשָּׁם וְאֵילַךְ מֵחֲזֵי כִּמְתַקֵּן שָׂדֵהוּ לְצֹרֶךְ שְׁבִיעִית:

נָתַתָּ תּוֹרַת כָּל אֶחָד בְּיָדוֹ. זֶה אוֹמֵר כָּלְתָה לֵחָה בְּתוֹךְ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר לֹא כָלְתָה לֵחָה בְּתוֹךְ שֶׁלִּי:

אֶלָּא בִּשְׂדֵה לָבָן. שֶׁעָתִיד לְזָרְעָהּ אַחַר הַחֲרִישָׁה וְצָרִיךְ שֶׁתְּהֵא רֹב לֵחָה קַיֶּמֶת, אֵין חוֹרְשִׁים אֶלָּא עַד הַפֶּסַח:

וּשְׂדֵה אִילָן. שֶׁהִיא נְטוּעָה כְּבָר אֵין צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא רֹב לֵחָה קַיֶּמֶת שֶׁאֵין חוֹרְשִׁין אוֹתָהּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּרְדוּ הַגְּשָׁמִים בְּעֹמֶק הַקַּרְקַע, הִלְכָךְ חוֹרְשִׁים בָּהּ עַד הָעֲצֶרֶת. וְכָל הַמִּשְׁנָיוֹת הַלָּלוּ דִּחוּיוֹת הֵן כִּדְאָמְרִינַן לְעֵיל בְּפֶרֶק קַמָּא שֶׁרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ נָמְנוּ עַל שְׁנֵי פְּרָקִים הַלָּלוּ שֶׁהֵם פֶּסַח וַעֲצֶרֶת וּבְטֵלוּם, וּמֵתֶר לַחֲרֹשׁ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית:

משנה ב

מְזַבְּלִין. מַכְנִיסִין לָהֶם זֶבֶל:

מְעַדְּרִים. חוֹפְרִים בְּעִקְּרֵי הָאִילָנוֹת, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ פֵּרוֹת שֶׁל שִׁשִּׁית מֵתֶר בְּתוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית, וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְצֹרֶךְ תִּקּוּן הָאִילָן אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא דָּבָר שֶׁאַפְלוּ בַּשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ אֵין אִסּוּרוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּבְתוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית לֹא גָּזוּר:

בֵּית הַשְּׁלָחִין. שֶׁאֵין דַּי לָהּ בְּמֵי גְּשָׁמִים וְצָרִיךְ לְהַשְׁקוֹתָהּ, תִּרְגּוּם וְהוּא עֵיף (בראשית כה) וְהוּא מְשַׁלְּחֵי:

מְיַבְּלִין. חוֹתְכִין הַיַּבֶּלֶת, מוּמִין הַנּוֹלָדִין בָּאִילָן:

מְפָרְקִין. הֶעָלִין מֵעַל הָאִילָן לְהַקֵּל מֵעָלָיו:

מְאַבְּקִין. שָׂרָשִׁים הַמְּגַלִּים מְכַסִּים אוֹתָן בְּאָבָק:

מְעַשְּׁנִין. תַּחַת הָאִילָן לְהָמִית הַתּוֹלָעִים הַגְּדֵלִים בּוֹ:

אַף נוֹטֵל אֶת הֶעָלִין. בַּשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ, וְתַנָּא קַמָּא לֹא אָמַר אֶלָּא מְפָרְקִין אֶת הֶעָלִין בְּתוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית לְבַד. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ג

מְסַקְּלִין. מְסִירִין אֶת הָאֲבָנִים:

מְקַרְסְמִין. כְּמוֹ מְכַרְסְמִין בְּכַ"ף, לְשׁוֹן יְכַרְסֶמְנָּה חֲזִיר מִיָּעַר (תהלים פ), כְּלוֹמַר כּוֹרְתִים וְחוֹתְכִין הָעֲנָפִים הַיְבֵשִׁים מִן הָאִילָן:

מְזָרְדִין. הָעֲנָפִים הַלַּחִים כְּשֶׁהֵם מְרֻבִּין רְגִילִים לְקַצְצָן וּמַנִּיחִין מִקְצָת מֵהֶן, וְזֶהוּ זֵרוּד:

מְפַסְּלִין. שֶׁנּוֹטֵל אֶת הַפְּסֹלֶת. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מְפַסְּלִין לְשׁוֹן פְּסָל לְךָ (שמות לד), שֶׁחוֹתְכִים כָּל הָעֲנָפִים שֶׁבְּאִילָן כְּדֵי שֶׁיִּתְעַבֶּה:

כְּזֵרוּדָהּ וּכְפִסּוּלָהּ שֶׁל חֲמִשִּׁית וְכוּ'. תַּנָּא קַמָּא לֹא שָׁרֵי אֶלָּא עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר כְּשָׁנַת חֲמִשִּׁית כֵּן שִׁשִּׁית, מַה חֲמִשִּׁית נִכְנֶסֶת לַשִּׁשִּׁית כָּךְ שִׁשִּׁית נִכְנֶסֶת לַשְּׁבִיעִית, וּכְמוֹ שֶׁמְּזָרְדִין שֶׁל חֲמִשִּׁית בַּשִּׁשִּׁית כָּךְ מְזָרְדִין שֶׁל שִׁשִּׁית בַּשְּׁבִיעִית.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. מֵעֲצֶרֶת וְאֵילָךְ שֶׁהוּא נֶאֱסָר בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן נֶאֱסַר נַמִּי בְּזֵרוּד וּפְסוּל. וְשָׁלֹשׁ מַחְלוֹקוֹת בַּדָּבָר, וַהֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא:

משנה ד

מְזַהֲמִין אֶת הַנִּטְיוֹת. כְּשֶׁקְּלִפַּת הָאִילָן נוֹשֶׁרֶת מַדְבִּיקִים שָׁם זֶבֶל לְהַבְרִיאוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת הָאִילָן. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מְזַהֲמִין שֶׁמּוֹשְׁחִים הָאִילָנוֹת בְּדָבָר שֶׁרֵיחוֹ רַע כְּדֵי שֶׁיִּבְרְחוּ הַתּוֹלָעִים מִן הֲרֵיחַ אוֹ שֶׁיְּמוּתוּ:

וְכוֹרְכִים. יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁכּוֹרְכִים דָּבָר סָבִיב הָאִילָן בַּקַּיִץ מִפְּנֵי הַחַמָּה וּבַחֹרֶף מִפְּנֵי הַצִּנָּה. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים כּוֹרְכִים הָעֲנָפִים זוֹ עִם זוֹ וְקוֹשְׁרִין אוֹתָם לְמַעְלָה בְּרָאשֵׁיהֶם שֶׁלֹּא יִהְיוּ נְטוּשִׁים עַל הָאָרֶץ:

וְקוֹטְמִין אוֹתָן. יֵשׁ מְפָרְשִׁים לָשִׁים בְּשָׂרְשֵׁיהֶם אֵפֶר, תַּרְגּוּם אֵפֶר קִטְמָא. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שׁוֹבֵר הָרָאשִׁים, כְּמוֹ נִקְטַם רֹאשׁוֹ (סֵכָה כט:):

וְעוֹשִׂים לָהֶם בָּתִּים. רְגִילִים לַעֲשׂוֹת לְאֵילָן גָּדֵר אַמָּה סְבִיבוֹתָיו וּמְמַלְּאִים אוֹתוֹ עָפָר. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁעוֹשִׂים לוֹ סֻכָּה מִלְמַעְלָה לְהָגֵן עָלָיו מִן הַחַמָּה אוֹ מִן הַצִּנָּה:

עַל הַנּוֹף. שֶׁל הָאִילָן, אֲבָל לֹא עַל הָעִקָּר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בַּשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק, אֶלָּא אָסוּר לְהַשְׁקוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית בֵּין עַל הַנּוֹף בֵּין עַל הָעִקָּר:

משנה ה

סָכִין אֶת הַפַּגִּים. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמַר בִּשּׁוּלָן סָכִין אוֹתָן בְּשֶׁמֶן כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִים לָאִילָן לְמַהֵר בִּשּׁוּלָן. וּפְעָמִים שֶׁמְּנַקְּבִים אוֹתָן וּמְשִׂימִים שֶׁמֶן בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב, אִי נַמִּי מְנַקְּבִים הַפַּגִּים כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ בָהֶם גְּשָׁמִים וְיִתְבַּשְּׁלוּ מְהֵרָה:

פַּגֵּי עֶרֶב שְׁבִיעִית. פֵּרוֹת שֶׁאֵין מִתְבַּשְּׁלִים עַד תִּשְׁרֵי שֶׁל שְׁבִיעִית, אֵין סָכִין וְאֵין מְנַקְּבִין אוֹתָן בַּשִּׁשִּׁית, מַאַחַר שֶׁאֵין נִגְמַר בִּשּׁוּלָן עַד שֶׁתִּכָּנֵס שְׁבִיעִית. וְאַפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְסוּחְ אָסַר תַּנָּא קַמָּא. וְרַבִּי יְהוּדָה מַפְלִיג בֵּין מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָסוּחְ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ לָסוּחְ, דִּבְמָקוֹם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ לָסוּחְ לֹא מְחַזְיָא סִיכָה עֲבוּדָה וְשָׁרֵי:

רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר בָּאִילָן. שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן אַף עַל פִּי שֶׁהַפֵּרוֹת קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. וַהֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא:

משנה ו

מַבְרִיכִין. כּוֹפְפִים זְמוֹרַת הַגֶּפֶן בָּאָרֶץ וּמְכַסִּים אוֹתָהּ בְּעָפָר:

מַרְכִּיבִים. מְבִיאִים עָנָף שֶׁל אִילָן וּמַרְכִּיבִין אוֹתוֹ עַל גַּב אִילָן אַחֵר שֶׁהוּא מִמִּינוֹ:

פָּחוֹת מִשָּׁלֹשִׁים יוֹם. בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה מוֹכִיחַ דַּהֲנָךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם דְּקִלְיָטָה לְתַנָּא קַמָּא, וּשְׁלֹשָׁה יָמִים דְּרַבִּי יְהוּדָה, וּשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת דְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, צְרִיכִין קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם דְּתוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית, דְּבָעִינַן שֶׁתִּקָּלֵט הַנִּטִּיעָה קֹדֶם תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית, וְכוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית שְׁלֹשִׁים יוֹם, הִלְכָךְ לְתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר אֵין קְלִיטָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם צָרִיךְ שְׁלֹשִׁים דְּקִלְיָטָה וּשְׁלֹשִׁים דְּתוֹסֶפֶת, לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים הֲוֵי קְלִיטָה צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה דְּקִלְיָטָה וּשְׁלֹשִׁים דְּתוֹסֶפֶת, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרֵי שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת צָרִיךְ שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת לְקְלִיטָה וּשְׁלֹשִׁים לְתוֹסֶפֶת. וּפְרוּשׁ קְלִיטָה שֶׁתְּהֵא הַנִּטִּיעָה נְקֻלֶּטֶת וְנֶאֱחֶזֶת בְּשָׁרְשֶׁיהָ בָּאָרֶץ. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ז

הָאֹרֶז. בְּלַעַ"ז רי"ש:

וְדַחַן. מילי"ו:

וְהַפְּרָגִין. כְּעֵין רִמּוֹן מָלֵא זֶרַע וְהַזֶּרַע שֶׁלּוֹ מְקַשְׁקֵשׁ בְּתוֹכוֹ, וְקוֹרִין לוֹ בַּעֲרָבִי כשכ"ש וּבְלַעַ"ז פפאוור"ו:

וְהַשֻּׁמְשְׁמִין. כְּמִין זֶרַע אֹרֶז, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה, וְקוֹרִין לוֹ בַּעֲרָבִי סומס"ם:

מִתְעַשְּׂרִים לְשֶׁעָבַר. כְּמַעֲשֵׂר שָׁנָה שֶׁעָבְרָה, אִם הָיְתָה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה שֶׁל שְׁמִטָּה, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאִם שְׁלִישִׁית מַעֲשֵׂר עָנִי:

וּמַתָּרִין בַּשְּׁבִיעִית. כֵּיוָן שֶׁהִשְׁרִישׁוּ בְּשָׁנָה שִׁשִּׁית לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין בָּהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית:

וּמִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה הַבָּאָה. כִּשְׁנַת לְקִיטָתָן, כֵּיוָן דְּבָאוֹתָהּ שָׁנָה הִשְׁרִישׁוּ. וְאִם הִיא שָׁנָה שְׁבִיעִית אֵין מִתְעַשְּׂרִין כְּלָל וְיֵשׁ לָהֶן קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. אַף עַל גַּב דְּבָאִילֵן אָזְלִינַן בָּתַר חֲנָטָה, וּבְיָרָק בָּתַר לְקִיטָה, וּבִתְבוּאָה וְזֵיתִים בָּתַר שְׁלִישׁ, כְּלוֹמַר כְּשֶׁיָּבִיאוּ שְׁלִישׁ בְּשׁוּלָּן אָז נִתְחַיְּבוּ בְּמַעֲשְׂרוֹת, מִכָּל מָקוֹם בְּאֹרֶז וְדֹחַן וּפְרָגִין וְשֻׁמְשְׁמִין דְּאֵין לוֹקְטִים אוֹתָם כְּאֶחָד וְאֵין מְבִיאִים שְׁלִישׁ בְּשׁוּלָּם כְּאֶחָד, אֵין הוֹלְכִים בָּהֶם אֶלָּא אַחַר הַשְּׂרֵשָׁה, דִּבְשָׁנָה אַחַת מַשְׂרֶשֶׁת כָּל הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי בְּבַת אַחַת זוֹרְעִים אוֹתָם:

משנה ח

פּוֹל הַמִּצְרִי. פאשול"י בְּלַעַ"ז:

שֶׁזְּרָעוֹ לְזֶרַע. כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ זֶרַע לִזְרֹעַ וְלֹא לַאֲכִילָה:

כַּיּוֹצֵא בָּהֶם. בָּתַר הַשְּׂרֵשָׁה, כְּאֹרֶז וְדֹחַן, בֵּין לְעִנְיַן מַעֲשְׂרוֹת בֵּין לְעִנְיַן שְׁבִיעִית. וְדָוְקָא שֶׁזְּרָעוֹ לְזֶרַע, אֲבָל זְרָעוֹ לְיָרָק אַזְלִינַן בָּתַר לְקִיטָה כְּיָרָק:

הַגַּמְלוֹנִין. הַגַּסִּים:

מְשֻׁתְּרְמְלוּ. שֶׁהֶקְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ כְּמִין כִּיס. וְדֶגְמָתוֹ בְּתַרְמִילוֹ [שַׁבָּת לא.] שֶׁהוּא כִּיס שֶׁל רוֹעִים:

משנה ט

הַבְּצָלִים הַסָּרִיסִים. שֶׁאֵין עוֹשִׂים זֶרַע כִּשְׁאָר בְּצָלִים:

וּפוֹל הַמִּצְרִי. שֶׁזְּרָעוֹ לְיָרָק, דְּאִי זְרָעוֹ לְזֶרַע הָא תְּנַן לְעֵיל דְּאַזְלִינַן בֵּיהּ בָּתַר הַשְּׂרֵשָׁה אֲפִלּוּ לֹא מָנַע מֵהֶן מַיִם:

שֶׁמָּנַע מֵהֶן מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם. יָצְאוּ מִתּוֹרַת יְרָקוֹת הַגְּדֵלוֹת עַל כָּל מַיִם וְנַעֲשׂוּ כִּשְׂדֵה בֵּית הַבַּעַל שֶׁמִּסְתַּפְּקֶת בְּמֵי גְּשָׁמִים, הִלְכָּךְ מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר:

וְשֶׁל בַּעַל. שָׂדֶה שֶׁהִיא בָּעֵמֶק וּמְלֻחְלַחַת וְאֵין צָרִיךְ לְהַשְׁקוֹתָהּ, וּמִכָּל מָקוֹם לְיָרָק צְרִיכָה הַשְׁקָאָה, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁתֵּי עוֹנוֹת, זְמַן הַשְׁקָאָתָהּ שֶׁרְגִילִין לְהַשְׁקוֹתָהּ קְרֵי עוֹנָה. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה י

הִקְשׁוּ. נִתְיַבְּשׁוּ וְנַעֲשׂוּ קָשִׁין:

אֲסוּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית. שֶׁפֵּרוֹת שְׁבִיעִית אָסוּר לְהַנִּיחָן לְזֶרַע:

הַתְּמָרוֹת. הַצִּיץ קֹדֶם שֶׁיִּפָּתַח דּוֹמֶה לִתְמָרָה, וְכָמוֹהוּ נִקְטַם רֹאשׁוֹ וְעָלְתָה בּוֹ תְּמָרָה בְּפֶרֶק לוּלָב הַגָּזוּל [סֻכָּה לג.]. פֵּרוּשׁ אַחֵר תְּמָרוֹת כְּעֵין לוּלְבֵי גְּפָנִים:

מַרְבִּיצִין בָּעָפָר לָבָן. כְּלוֹמַר מַשְׁקִים שְׂדֵה לָבָן. וְכֵן הֲלָכָה שֶׁמַּשְׁקִים שְׂדֵה לָבָן עֶרֶב שְׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ יְרָקוֹת בַּשְּׁבִיעִית, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּשְׁקִים אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ יְרָקוֹת לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית:

מְמָרְסִין בָּאֹרֶז. מַשְׁקִין עֲפַר הָאֹרֶז וּמְעָרְבִין אוֹתוֹ בְּמַיִם, כְּמוֹ נְתָנוֹ לַמְמָרֵס בְּיוֹמָא [פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה ג']:

אֲבָל לֹא מְכַסְּחִין. שֶׁאֵין חוֹתְכִים הֶעָלִין שֶׁל הָאֹרֶז, תַּרְגּוּם לֹא תְזַמֵּר לֹא תְכַסַּח. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

פרק ג

משנה א

מֵאֵימָתַי מוֹצִיאִים זְבָלִים לְאַשְׁפּוֹת. דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי אֲדָמָה לְכַנֵּס הַזֶּבֶל לְמָקוֹם אֶחָד בַּשָּׂדֶה וְעוֹשֶׂה שָׁם אַשְׁפָּה גְּדוֹלָה עַד שֶׁהוּא מְפַזְּרוֹ בַּשָּׂדֶה לְזַבְּלָהּ:

מְשֶׁיִּפְסְקוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. לַעֲבֹד אֶת הָאָרֶץ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, וְקֹדֶם שֶׁיִּפְסְקוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה אָסוּר, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מֵעוֹבְרֵי עֲבֵרָה הוּא וּלְזַבֵּל שָׂדֵהוּ הוּא מוֹצִיא. וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה, וְהִיא הִיא:

מְשֶׁיִּבַּשׁ הַמָּתוֹק. מִשֶּׁיִּהְיֶה יָבֵשׁ הַזֶּבֶל שֶׁנּוֹתֵן מְתִיקָה לַפֵּרוֹת:

מְשֶׁיִּקְשֶׁר. כְּשֶׁמַּתְחִיל לְהִתְיַבֵּשׁ מִתְעַבֶּה וְנַעֲשֶׂה קְשָׁרִים, וּקְרוֹבִים דִּבְרֵיהֶם לִהְיוֹת שָׁוִים. וּבַיְרוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ מְשֶׁיְּיַבֵּשׁ הַמָּתוֹק סְדָקִין שֶׁבַּבְּקָעָה כְּשֶׁהַמָּטָר יוֹרֵד מִתְמַלְּאִים מַיִם וְאֵינָם מִתְיַבְּשִׁים אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, וְנִקְרָאִים מָתוֹק עַל שֵׁם מָתְקוּ לוֹ רִגְבֵי נָחַל (איוב כא):

משנה ב

מַשְׁפֵּלוֹת. קֻפּוֹת שֶׁמּוֹצִיאִין בָּהֶם זְבָלִים, שֶׁכָּל מַשְׁפֵּל מַחֲזִיק לֶתֶךְ שֶׁהוּא מַשְׁאוֹי שֶׁל חֲמוֹר, וְהַלֶּתֶךְ חֲצִי כּוֹר, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה סְאִין:

מוֹסִיפִין עַל הַמַּשְׁפֵּלוֹת. נוֹתֵן בְּאַשְׁפָּה אַחַת מַשְׁפֵּלוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה:

וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַשְׁפּוֹת. לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ אַשְׁפּוֹת בְּבֵית סְאָה, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כִּמְזַבֵּל אֶת הַשָּׂדֶה:

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אַף עַל הָאַשְׁפּוֹת. מוֹסִיפִין, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ צִבּוּר גָּדוֹל בְּמָקוֹם אֶחָד לֹא מֵחֲזֵי כִּמְזַבֵּל. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ג

יָתֵר מִכָּאן. מִשֶּׁלֹּשׁ [אַשְׁפּוֹת] מָתַר. וְהֵינוּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּרִישָׁא, וְהַשְׁתָּא אָתָא לְאַשְׁמְעִינַן דְּשָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן אֲפִלּוּ אֵין עֶשֶׂר מַשְׁפֵּלוֹת, וּבְלָבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ פָּחוֹת מִשֶּׁלֹּשׁ, דְּאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ מְעַט זֶבֶל בָּאַשְׁפָּה וְסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא דְּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאִם מוֹסִיף הָאַשְׁפּוֹת נִרְאֶה כִּמְזַבֵּל, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא מֵחֲזֵי כִּמְזַבֵּל הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְפַזְּרוֹ:

עַד שֶׁיַּעֲמִיק שִׁלְשָׁה. שֶׁיַּעֲמִיק מְקוֹם הָאַשְׁפָּה אוֹ יַגְבִּיהַּ מִשְּׁאָר הַקַּרְקַע שְׁלשָׁה טְפָחִים, שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר דְּלִכְנֹס הַזֶּבֶל לְמָקוֹם אֶחָד הוּא עוֹשֶׂה וְלֹא לְזַבֵּל אֶת הַשָּׂדֶה:

עוֹשֶׂה אָדָם אֶת זִבְלוֹ אוֹצָר. אוֹתָם שָׁלֹשׁ אַשְׁפּוֹת שֶׁל שְׁלשִׁים מַשְׁפֵּלוֹת יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָם אַשְׁפָּה אַחַת וּלְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁיִּרְצֶה, דְּלֹא תֵּימָא כֵּי הֵיכִי דְּאָסוּר יוֹתֵר מִשֶּׁלֹּשׁ אַשְׁפּוֹת לְבֵית סְאָה הָכִי נַמִּי אָסוּר יוֹתֵר מִשֶּׁלֹּשׁ אַשְׁפּוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד:

רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר. בֵּירוּשַׁלְמִי מוּכָח דְּבִיוֹתֵר מִכַּשְּׁעוּר בִּלְבָד אָסַר רַבִּי מֵאִיר. אֲבָל בְּכַשְּׁעוּר, הַשְׁתָּא בִּשְׁלשָׁה מְקוֹמוֹת מָתַר, בְּמָקוֹם אֶחָד לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר:

הָיָה לוֹ דָּבָר מְעָט. שֶׁאֵין לוֹ לְהוֹצִיא בְּפַעַם אַחַת כַּשִּׁעוּר הַמְפֹרָשׁ לְעֵיל, מוֹצִיא אוֹתוֹ מְעַט וּמוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ:

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר. שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה לוֹ זֶבֶל יוֹתֵר וְנִרְאֶה כִּמְזַבֵּל שָׂדֵהוּ, עַד שֶׁיּוֹצִיא עֶשֶׂר מַשְׁפֵּלוֹת כְּאַחַת:

אוֹ עַד שֶׁיַּעֲמִיק שִׁלְשָׁה אוֹ יַגְבִּיהַּ שִׁלְשָׁה. שֶׁכֵּיוָן שֶׁאוֹתוֹ מָקוֹם מְשֻׁנֶּה מִשְּׁאָר הַשָּׂדֶה לֹא מֵחֲזֵי כִּמְזַבֵּל, וְכֵן אִם נָתְנוֹ עַל הַסֶּלַע שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה:

משנה ד

הַמְדַיֵּר שָׂדֵהוּ. לְשׁוֹן דִּיר שֶׁל בְּהֵמוֹת, שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם פָּנוּי לְהַעֲמִיד בָּהֶמוֹתָיו אֶלָּא שָׁם, וְאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְזַבֵּל שָׂדֵהוּ בְּעִנְיָן זֶה, וְדַעְתּוֹ לְהַכְנִיס הַזֶּבֶל לְאַשְׁפּוֹת אַחַר כָּךְ:

סַהַר. כְּמוֹ סַהַר, הֶקֵּף שֶׁל מְחִצָּה סְבִיב הַצֹּאן:

עוֹקֵר שָׁלֹשׁ רוּחוֹת. כְּשֶׁנִּתְמַלְּאָה הַסַּהַר זֶבֶל עוֹקֵר מִן הַסַּהַר שָׁלֹשׁ רוּחוֹת וְזוֹקְפָן לְצַד [אַחֵר] שֶׁל אֶמְצָעִית וּמְדַיֵּר שָׁם כְּמוֹ כֵן בֵּית סָאתַיִם, וְעוֹשֶׂה אַשְׁפּוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שָׁלֹשׁ אַשְׁפּוֹת לְבֵית סְאָה כִּדְאָמְרַן:

נִמְצָא מְדַיֵּר בֵּית אַרְבַּעַת סְאִים. סָאתַיִם מִצַּד זֶה שֶׁל מְחִצָּה אֶמְצָעִית וְסָאתַיִם מִצַּד אַחֵר. וְאַשְׁמְעִינַן מַתְנִיתִין דְּשָׁרֵי לְדַיֵּר בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין קֻדָּם שֶׁיַּעֲשֶׂה מִמֶּנָּה אַשְׁפּוֹת, אֲבָל טְפֵי לֹא, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לְדַיֵּר שָׂדֵהוּ מִתְכַּוֵּן:

מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. שֶׁלֹּא יְהֵא נִרְאֶה כְּמִתְכַּוֵּן לְזַבֵּל שָׂדֵהוּ אִם עוֹשֶׂה אֶת כֻּלָּהּ סַחַר:
כְּדֶרֶךְ הַמְזַבְּלִין. שֶׁלֹּשׁ אַשְׁפּוֹת לְכָל בֵּית סְאָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל:

משנה ה

מַחְצֵב. מָקוֹם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שֶׁחוֹצְבִין מִמֶּנּוּ אֲבָנִים לִבְנְיָן. אִם הָיָה מְכֻסֶּה עָפָר וְלֹא הָיָה נִרְאֶה אֵין פּוֹתְחִין אוֹתוֹ בַּתְּחִלָּה בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁהָרוֹאֶה אוֹמֵר לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ הוּא עוֹשֶׂה כְּדֵי לְזָרֹעַ בְּתוֹכוֹ וְלֹא לְהוֹצִיא הָאֲבָנִים לִבְנְיָן:
עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ שָׁלֹשׁ מוּרְבִּיּוֹת. שֶׁיִּהְיוּ נִגָּלִים וְנִרְאִים מֵאוֹתוֹ מַחְצֵב קֹדֶם שְׁבִיעִית שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל אֲבָנִים, שֶׁכָּל שׁוּרָה מֵהֶם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת רֹחַב בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת, שֶׁנִּמְצְאוּ שָׁם תֵּשַׁע אֲבָנִים שֶׁכָּל אֶבֶן הוּא אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ, וְכֵן בְּכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה, הֲרֵי עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע אֲבָנִים לְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת, וּבְהָכִי נִכָּר שֶׁלְּצֹרֶךְ אֲבָנִים לִבְנְיָן הוּא מוֹצִיאָם וְלֹא לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ:

משנה ו

שֶׁל מַשְׁאוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם. שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אַחַת מֵהֶן מַשְׁאוֹי שְׁנֵי בְנֵי אָדָם:
הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ. כֻּלָּן וַאֲפִלּוּ הַקְּטַנּוֹת שֶׁבָּהֶן, וְלֹא מִתְחֲזֵי כְּמִפַּנֶּה הַגֶּדֶר לַעֲשׂוֹת מְקוֹמוֹ שָׂדֶה:
פָּחוֹת מִכָּאן מְחַצֵּב. וְאֵינוֹ נוֹטְלוֹ כֻּלּוֹ אֶלָּא גּוֹמְמוֹ וּמַנִּיחַ מִן הַסֶּלַע בָּאָרֶץ טֶפַח כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא רָאוּי לִזְרִיעָה:
בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים. הַאי דְּלֹא יְפַתַּח מַחְצֵב וְהַאי דְּגוֹמְמוֹ:
מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה יִטֹּל. דְּלֹא מַחֲזֵי כְּמִתַּקֵּן שָׂדֶה כֵּיוָן דְּלָאו דִּידֵיהּ הוּא, וַאֲפִלּוּ בְּשֶׁלּוֹ נַמִּי לֹא מַחֲזֵי כְּמִתַּקֵּן שָׂדֶה אִם הִתְחִיל לִטֹּל מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית:

משנה ז

שֶׁזְּעָזְעָתַן הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲפִלּוּ לֹא זְעָזְעָתַן אֶלָּא שֶׁעֲתִידָה לְזַעְזְעָן הֲוֵי כְּאִלּוּ זְעָזְעָתַן:
הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ. כֻּלָּן אַגַּב אוֹתָם שְׁתַּיִם:
הַמְסַקֵּל שָׂדֵהוּ. שֶׁמְּסַלֵּק הָאֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה, לְשׁוֹן סַקְלוּ מֵאֶבֶן (ישעיה סב):
וּמַנִּיחַ אֶת הַתַּחְתּוֹנוֹת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. דְּבִכְהַאי גַּוְנָא לֹא מַחֲזֵי כְּמִתַּקֵּן שָׂדֶה:
גַּרְגֵּר שֶׁל צְרוֹרוֹת. גַּל שֶׁל אֲבָנִים קְטַנּוֹת:
אִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֶלַע אוֹ קַשׁ. לֹא מַחֲזֵי כְּמִתַּקֵּן כֵּיוָן דְּאֵין הַמָּקוֹם רָאוּי לִזְרִיעָה:

משנה ח

אֵין בּוֹנִין מַדְרֵגוֹת. מַעֲלוֹת עַל פִּי הַגְּאָיוֹת, שֶׁלֹּא יַחֲלִיקוּ בִּירִידָתָן לְקַחַת הַמַּיִם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בָּעֵמֶק בְּאוֹתָן הַגְּמוּמוֹת, דְּנִרְאֶה כְּמִתַּקְּנָן לְהַשְׁקוֹת בָּהֶן שְׂדוֹתָיו בַּשְּׁבִיעִית:

לֹא יִסְמֹךְ בְּעָפָר. אִם בָּא לְהָיוֹת סוֹכֵר מְקוֹם יְצִיאַת הַמַּיִם בָּאֲבָנִים, לֹא יִתֵּן עָפָר וְטִיט בֵּין הָאֲבָנִים, מִשּׁוּם דְּמֵחֲזֵי טְפֵי שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן שְׁדוֹתָיו:

אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִץ. אֲבָנִים סְדוּרוֹת זוֹ עַל זוֹ כְּעֵין גָּדֵר בְּלֹא עָפָר וְטִיט:

כָּל אֶבֶן. שֶׁבְּשָׂדֵהוּ אֲפִלּוּ קְטַנָּה, אִם כְּשֶׁהוּא בוֹנֶה הַגָּדֵר אוֹ הַבִּנְיָן יָכוֹל לִכְפֹּשׁ יָדוֹ וְלִטְלָהּ וְלִבְנוֹת בָּהּ:

הֲרֵי זוֹ תִּנָּטֵל. שֶׁהַגָּדֵר מוֹכַחַת עָלָיו דְּלִבְנוֹת גִּדְרוֹ הוּא נוֹטְלָהּ וְלֹא לְתַקֵּן הַשָּׂדֶה לְזְרִיעָה:

משנה ט

בָּאוֹת מִכָּל מָקוֹם. אֲפִלּוּ מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, דְּמֵידַע יְדִיעַ דִּלְבִנְיָן קָבְעֵי לְהוּ וְלֹא לְתַקֵּן אֶת הַשָּׂדֶה:

וְהַקַּבְלָן. שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם, וַאֲפִלּוּ מֵאוֹתָהּ שָׂדֶה שֶׁהוּא אָרִיס בָּהּ, אֲפִלּוּ אֲבָנִים קְטַנּוֹת, שֶׁאֵין [שָׂדֶה זוֹ חֲשׁוּבָה כְּשֶׁלּוֹ. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים וְהַקַּבְלָן שֶׁדִּרְכּוֹ לִבְנוֹת בִּנְיָנִים בְּקִבּוֹלֶת, שֶׁאֵין] כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְקַבֵּץ אֲבָנִים, מֵבִיא [מִכָּל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ מִשָּׂדֶה] שֶׁלּוֹ:

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כוּ'. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

משנה י

לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע. וְלֹא חַיְשִׁינַן דִּלְמָא מִמְּלֹךְ וְזָרַע לֵיהּ, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ סָמוּךְ לְרִשּׁוּת הָרַבִּים. אֲבָל בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ חַיְשִׁינַן דִּלְמָא מִמְּלֹךְ וְזָרַע לֵיהּ, וְאָסוּר:

צוֹבְרוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלוֹ מִשָּׁם וּמְתַקֵּן אֶת רְשׁוּת הָרַבִּים כְּמוֹ שֶׁהָיָה:

כִּשֵּׁם שֶׁאֵין מְקַלְקְלִים רְשׁוּת הָרַבִּים כָּךְ לֹא יְתַקֵּן. כְּלוֹמַר לֹא מִבַּעְיָא לִצְבּוֹר עָפְרוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהוּא אָסוּר אַף עַל פִּי שֶׁיְּסַיְּרֶנּוּ אַחַר כָּךְ, שֶׁהֲרֵי מְקַלְקֵל הוּא לְשָׁעָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְתַקֵּן אָסוּר, כְּגוֹן אִם הָיוּ אֲבָנִים אוֹ עָפָר מְפֻזָּרִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לֹא יִצְבְּרֵם בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא יְסַלְּקֵם לְגַמְרֵי מֵרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵינוּ דְּקָאָמַר כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְקַלְקְלִין רְשׁוּת הָרַבִּים לִצְבּוֹר עָפְרוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אַף עַל פִּי שֶׁדַּעְתּוֹ לְסַלְּקוֹ מִיָּד, כָּךְ לֹא יְתַקֵּן לִצְבּוֹר אֲבָנִים אוֹ עָפָר הַמְפֻזָּרִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלָשׂוּם אוֹתָם בְּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים לְפִי שָׁעָה, אֶלָּא יְסַלְּקֵם מִיָּד לְגַמְרֵי מִכָּל רְשׁוּת הָרַבִּים וְיוֹצִיאֵם לַיָּם אוֹ לַנָּהָר:

מַה יַּעֲשֶׂה בָּעָפָר. אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא:

צוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְזַבְּלִים. שֶׁלֹּשׁ אַשְׁפּוֹת לְבֵית סְאָה:

וְכֵן הַחוֹפֵר בּוֹר שִׂיחַ וּמְעָרָה. בְּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוֹבְרוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבִלְבָד שֶׁיְּסַלְּקֶנּוּ אַחַר כָּךְ וְיִתַּקֵּן רְשׁוּת הָרַבִּים כְּמוֹ שֶׁהָיָה, וּלְרַבִּי עֲקִיבָא אַף עַל פִּי שֶׁדַּעְתּוֹ לְתַקֵּן אָסוּר, אֶלָּא צוֹבְרוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

פרק ד

משנה א

בְּרִאשׁוֹנָה. כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מְלַקֵּט מֵחֲבֵרוֹ אֶת הַגַּס הַגַּס. הָכִי מְפָרְשָׁא מַתְנִיתִין בַּיְרוּשַׁלְמִי, בְּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים מְלַקֵּט אָדָם בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ אֶת הַגַּס הַגַּס כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּלַקֵּט בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ, בֵּין גַּסִּין בֵּין דַּקִּין, וְאַף עַל גַּב דְּעֵצִים וַעֲשָׂבִים כְּשֶׁמְּלַקְּטִים אוֹתָן מִתּוֹךְ הַשָּׂדֶה מְתַקֵּן הַשָּׂדֶה לְזֵרִיעָה, כְּשֶׁמְּלַקֵּט הַגַּס כְּלוֹמַר הָעֵצִים וְהָעֲשָׂבִים הַגַּסִּים וּמַנִּיחַ אֶת הַדַּקִּין, תְּלִינַן דְּצָרִיךְ לָעֵצִים הוּא וְלָאו לְתַקֵּן אֶת הַקַּרְקַע קָעָבֵיד, כְּדֶרֶךְ דְּתָלִינַן בְּמְלַקֵּט בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בֵּין דַּקִּין וּבֵין גַּסִּין, דְּלֹא עָבֵיד אִינָשׁ לְתַקֵּן שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וּמֵידַע יְדִיעַ דְּלָעֵצִים הוּא צָרִיךְ:

מְשָׁרְבוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. שֶׁהָיוּ מְלַקְּטִין בִּשְׂדוֹתֵיהֶן בֵּין דַּקִּים בֵּין גַּסִּין וְהֵן אוֹמְרִים בַּגַּסִּים לִקַּטְנוּ:

שֶׁלֹּא בְטוֹבָה. שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ מַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה, דְּהַשְׁתָּא וַדַּאי לֹא אָתֵי לְמִלְקָט הַדַּקִּין כֵּיוָן שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ מַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה עַל זֶה:

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּקַצֵּץ לָהֶם מְזוֹנוֹת. שֶׁיֹּאמַר לוֹ לְקוֹט מִשְּׂדֵי הַיּוֹם וְאֶתֵּן לְךָ מְזוֹנוֹתֶיךָ, דִּפְשִׁיטָא דְּאָסוּר:

משנה ב

שֶׁנִּתְקַוְּצָה. שֶׁנִּטְּלוּ קוֹצֶיהָ בַּשְּׁבִיעִית:

שֶׁנִּטַּיְבָה. שֶׁנֶּחְרְשָׁה הֵיטֵב, שֶׁכָּל הָעוֹלָם חוֹרְשִׁים פַּעַם אַחַת וְהוּא חָרַשׁ שְׁתֵּי פְּעָמִים. וּמַתְנִיתִין אֵירֵי בְּשָׁעַת הַסַּכָּנָה שֶׁהָיְתָה הַמַּלְכוּת אוֹנֶסֶת עַל הַמַּס הַמּוּטָל עַל הַקַּרְקָעוֹת וְהִתִּירוּ לַחֲרֹשׁ בַּשְּׁבִיעִית כְּדֵי לִתֵּן הַמַּס הַקָּצוּב מִתְּבוּאָתָהּ לַמֶּלֶךְ, וְאִם חָרַשׁ שְׁתֵּי פְּעָמִים קְנָסוּהוּ רַבָּנָן, דַּחֲרִישָׁה אַחַת הִתִּירוּ וְלֹא שְׁתֵּי חֲרִישׁוֹת:

אוֹ שֶׁנִּדְיְרָה. שֶׁעָשׂוּ מִמֶּנָּה דִּיר לַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשָׂה בָּהּ סַהַר כִּדְאָמְרִינַן בְּפִרְקִין דִּלְעֵיל, וְלֹא עָשָׂה מִמֶּנּוּ אַשְׁפּוֹת אֶלָּא הִנִּיחוֹ כְּדֵי לְזַבֵּל בּוֹ הַשָּׂדֶה:

לֹא תִזְרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. דְּקָנְסִינַן לֵיהּ בַּהֲנֵי יוֹתֵר מִבִּנְתְקַוְּצָה:

בְּטוֹבָה. אָסוּר, דְּאֵין מַחֲזִיקִין טוֹבָה לַבַּעֲלִים, דִּרְחָמְנָא אַפְקְרִינְהוּ:

חִלּוּף הַדְּבָרִים. דְּבֵית שַׁמַּאי לְקֻלָּא. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ג

חוֹכְרִין נִירִין. יָכוֹל יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל עָלָיו בְּכָךְ וְכָךְ כּוֹרִים לְשָׁנָה שִׂדֵּה הַנָּכְרִי שֶׁחֲרָשָׁהּ בַּשְּׁבִיעִית לְזָרְעָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאַף עַל פִּי שֶׁגּוֹרֵם לַנָּכְרִי לַחֲרֹשׁ בַּשְּׁבִיעִית. נִירִין לְשׁוֹן נִירוּ לָכֶם נִיר (ירמיה ד):

וּמַחֲזִיקִים יְדֵי נָכְרִים. אִם מְצָאוֹ חוֹרֵשׁ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ יִישַׁר כֹּחֲךָ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה:

וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָן. וְאָפִלּוּ בְּיוֹם חַגָּם:

משנה ד

הַמַּדֵּל בַּזֵּיתִים. כְּשֶׁהַזֵּיתִים מְקוֹרָבִים זֶה לָזֶה יוֹתֵר מִדַּאי נוֹטֵל אֶחָד וּמַנִּיחַ שְׁנַיִם אוֹ נוֹטֵל שְׁנַיִם וּמַנִּיחַ אֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּגְדַּל וְיִתְעַבֶּה. מַדֵּל לְשׁוֹן שְׁלִיפָה וַהֲסָרָה, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן דְּלִדּוּל וְדַלּוּת, שֶׁמְּדַלְדֵּל שָׁדֵהוּ מִן הַזֵּיתִים:

יָגוֹם. גּוֹמֵם וּמְקַצֵּץ הָאִילָן וּמַשְׁאִיר הַשֹּׁרֶשׁ בָּאָרֶץ, וְלֹא יְשָׁרֵשׁ לְגַמְרֵי, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּעוֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה:

וּמוֹדִים בְּמַחֲלִיק. כְּגוֹן אִם נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה זֵיתִים זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁמַּחֲלִיק פְּנֵי הַקַּרְקַע יוֹתֵר מִדַּאי, יֹאמְרוּ לָעֲבוֹדַת קַרְקַע הוּא מִתְכַּוֵּן וְאָסוּר:

מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַף הַמַּחֲלִיק יְשָׁרֵשׁ. דִּלֹּא עָבֵיד אִינָשׁ שֶׁיִּתְקַן קַרְקַע חֲבֵרוֹ, וְיָדוּעַ דְּלְעֵצִים הוּא מְכַוֵּן:

משנה ה

לֹא יְחַפֶּה. הַבְּקוּעַ בְּעָפָר, שֶׁהֲרֵי הוּא מְתַקֵּן בְּכָךְ, שֶׁהֶעָפָר נַעֲשֶׂה טִיט וּמַשְׁבִּיחַ הָאִילָן:

בַּאֲבָנִים וּבְקַשׁ. דַּהֲוֵי כְּמוֹשִׁיב שׁוֹמֵר שֶׁלֹּא יִיבַשׁ:

בְּתוּלַת שִׁקְמָה. שֶׁלֹּא נִקְצְצָה מֵעוֹלָם:

מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה. שֶׁהִיא מַשְׁבַּחַת בְּכָךְ:

כִּדְרָכָהּ אָסוּר. שֶׁהִיא מִתְגַּדֶּלֶת וּמִתְעַבָּה בְּכָךְ וַהֲוֵי כְּעֵין זוֹמֵר לַגְּפָנִים:

אֶלָּא מַגְבִּיהַּ עֲשָׂרָה. שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְעוֹלָם לְכָרְתָהּ אֶלָּא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה:

אוֹ גּוֹמֵם מֵעַל הָאָרֶץ. שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לִכְרֹת אוֹתָהּ כָּךְ. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ו

הַמְזַנֵּב בִּגְפָנִים. מְקַטֵּעַ זְנָבוֹת הַגְּפָנִים כְּדֵי שֶׁיִּעָבֶה הַגֶּזַע וְיִגְדַּל וְיִגְבַּר כֹּחוֹ, וְכֵן הַקּוֹצֵץ קָנִים כְּדֵי שֶׁיִּתְעַבּוּ וְיוֹסִיף כֹּחָן:

יַרְחִיק טָפַח. מִן הַקַּרְקַע, וְשׁוּב לֹא מֵחֲזֵי כַּעֲבוֹדָה:

שֶׁנִּפְשַׁח. נִסְדַּק, כְּמוֹ (איכה ג) וַיְפַשְּׁחֵנִי:

לֹא שֶׁיַּעֲלֶה. שֶׁיִּתְחַבְּרוּ סְדָקָיו:

אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף. לְסָדֵק:

משנה ז

מֵאֵימָתַי אוֹכְלִים פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית. מִשּׁוּם דִּדְרִשִׁינַן לְאָכְלָה וְלֹא לְהֶפְסֵד, וְאִם אוֹכְלָן קֹדֶם בְּשׁוּלָן הַיְנוּ הֶפְסֵד:

הַפִּגִּים. פִּגֵּי תְאֵנָה כְּדִכְתִיב (שיר השירים ב) הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ:

מִשֶּׁהֶחֱזִירוּהוּ. הֶאֱדִימוּ, וְזֶהוּ הַתְחָלַת בִּשּׁוּלָן:
אוֹכֵל בָּהֶם פִּתּוֹ בַּשָּׂדֶה. אֲבָל לְלַקֵּט וּלְהַכְנִיס לַבַּיִת אֵינוֹ רַשַּׁאי עַד שֶׁיִּגָּמְרוּ:
בְּחָלוּ. שֶׁגָּדַל הַרְבֵּה, וְדוֹמֶה לוֹ וְגַם נַפְשָׁם בָּחֲלָה בִּי (זכריה יא). וּבִירוּשַׁלְמִי יָלִיף לַהּ מִדִּכְתִיב (ויקרא כה) תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל וּכְתִיב (שם) מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ, בְּשָׁתֵּי תְבוּאוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת מִן הַבַּיִת וְאַחַת מִן הַשָּׂדֶה:

משנה ח

מִשֶּׁהֶבִיא מַיִם. שֶׁסּוֹחֲטוֹ וְיוֹצֵא מִמֶּנּוּ מַשְׁקֶה:
מִשֶּׁהֶבְאִישׁוּ. מִשֶּׁיִּקָּרְאוּ בָּאְשָׁה, וְהַיְנוּ כְּשֶׁיִּתְחִילוּ לְהִתְבַּשֵּׁל וְנִתְבַּשְּׁלוּ עַד שֶׁהַחֲרַצָּנִים שֶׁבִּפְנִים נִרְאִים מִבַּחוּץ מִתּוֹךְ הַקְּלִפָּה:

משנה ט

רְבִיעִית לְסָאָה. שֶׁמִּסְאָה זֵיתִים יָכוֹל לְהוֹצִיא רְבִיעִית הַלּ"ג שֶׁמֶן:
פּוֹצֵעַ. דֶּרֶךְ הַזֵּיתִים לְפָצְעָן כְּדֵי לְמַהֵר קְרִירוּתָן:
וְאוֹכֵל בַּשָּׂדֶה. דְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל הוּא. אֲבָל לָסוּךְ לֹא חָזוּ, וְאֵין סָכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ:
הִכְנִיסוּ חֲצִי לֹג. שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עַד שֶׁהוּא יָכוֹל לְהוֹצִיא חֲצִי לֹג מִסְּאָה:
הִכְנִיסוּ שְׁלִישׁ. שֶׁנִּתְגַּדְּלוּ שְׁלִישׁ מִמַּה שֶׁעָתִידִים לְהִתְגַּדֵּל, אִי נַמִּי שֶׁמּוֹצִיא מֵהֶן עַכְשָׁיו שְׁלִישׁ מִמַּה שֶׁמּוֹצִיא לִסְאָה כְּשֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ יָפֶה:
כְּדֵי עוֹנָתָן לַשְּׁבִיעִית. אֵין אוֹכְלִין מֵהֶן בַּשְּׁבִיעִית עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְעוֹנַת מַעֲשְׂרוֹת הַמְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּמַעֲשְׂרוֹת, דְּדַוְקָא תְּאֵנִים וַעֲנָבִים וְזֵיתִים רְגִילִים לֶאֱכֹל קֹדֶם בִּשּׁוּלָן, לְפִיכָךְ הִתִּירוּ לֶאֱכֹל מֵהֶם בַּשָּׂדֶה בַּשְּׁבִיעִית קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת, אֲבָל לֹא בִּשְׁאָר פֵּרוֹת:

משנה י

אֵין קוֹצְצִין אֶת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית. מִשּׁוּם דִּלְאָכְלָה אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְהֶפְסֵד. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי כֵּיוָן דְּאַפְקְרִינְהוּ רַחֲמָנָא לַפֵּרוֹת, אִם יִקְצְצֵם הֲוֵי גּוֹזֵל אֶת הָרַבִּים:
מִשֶּׁיּוֹצִיא. תְּחִלַּת הֶעָלִין בֵּימֵי נִיסָן:
מִשֶּׁיִּשַּׁלְשְׁלוּ. מִשֶּׁיִּתְחִילוּ לְהַכְבִּיד וְלִתְלוֹת כְּעֵין שַׁלְשֶׁלֶת:
מִשֶּׁיִּגְרְעוּ. מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ גַּרְעִינִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, הַבֹּסֶר כְּשֶׁיַּגְדִּילוּ הָעֲנָבִים וְנַעֲשׂוּ כְּפוֹל הַלָּבָן נִקְרָא גָּרוּעַ:
מִשֶּׁיְּנַצּוּ. מִשֶּׁיִּגְדַּל עֲלֵיהֶן הַנֵּץ, כְּמוֹ הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ (שיר השירים ב), כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לַשְּׁעוּרִים הַלָּלוּ אָסוּר לְקַצְצָן בַּשְּׁבִיעִית:

מֻתָּר לְקַצְּצוֹ. וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם הֶפְסֵד הַפֵּרִי, אוֹ מִשּׁוּם גָּזֵל לְאִידָךְ לִישְׁנָא, שֶׁכְּבָר הַפֵּרִי רָאוּי לַאֲכִילָה. וּמִשּׁוּם קוֹצֵץ אִילָנוֹת טוֹבִים לֵיכָּא אִם הוּא מְעֻלֶּה בְּדָמִים, שֶׁדָּמָיו יְקָרִים לְעִנְיַן יוֹתֵר מִלְּאִילָן:

וְכַמָּה יְהֵא בַּזִּית. לָאו אַשְּׁבִיעִית קָאֵי, אֶלָּא שֶׁיְּהֵא אָסוּר לְקַצְּצוֹ מִשּׁוּם קוֹצֵץ אִילָנוֹת טוֹבִים, כְּדִכְתִיב (דברים כ) כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאוֹתוֹ לֹא תִכְרֹת:

רַבָּע. הַקַּב, מִשּׁוּם דְּחָשִׁיב יוֹתֵר מִשְּׁאָר אִילָנוֹת, דְּאִלּוּ בְּדֶקֶל מֻתָּר לְקַצְּצוֹ עַד דְּטָעֲין קַבָּא:

פרק ה

משנה א

בְּנוֹת שׁוּחַ. תְּאֵנִים לְבָנוֹת הַמְגַדְּלוֹת מִשָּׁלֹשׁ שָׁנִים לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים:

שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶם שְׁנָה שְׁנִיָּה. שֶׁל שְׁמִטָּה, דְּפֵרוֹת הַחוֹנְטִים בַּשְּׁבִיעִית אֵין נִגְמָר בִּשּׁוּלָן עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁל שְׁמִטָּה שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית לַחֲנִיטָה, וְאָז נוֹהֵג בָּהֶן דִּין שְׁבִיעִית, דְּבָתַר חֲנָטָה אָזְלִינַן:

פַּרְסִיּוֹת. מִין תְּאֵנִים שֶׁעוֹשִׂים מִשְּׁתֵּי שָׁנִים לִשְׁתֵּי שָׁנִים. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ב

הַטּוֹמֵן אֶת הַלּוּף. מִין מְמִינֵי הַבְּצָלִים שֶׁרְגִילִים לְטָמְנָן בָּאָרֶץ:

לֹא יִפָּחֵת מִסָּאתַיִם. מִשּׁוּם דְּמֵיחֲזֵי כְּזוֹרֵעַ, עַד שֶׁיִּטְמֹן מֵהֶם סָאתַיִם בַּחֲפִירָה אַחַת עַל גֹּבַהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְפֻזָּרִים אֶלָּא יִהְיֶה גֹּבַהּ הַכְּרִי וְהַצְּבוּר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְטֶפַח עָפָר עַל גַּבֵּי הַכְּרִי:

וְטוֹמְנוֹ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם. כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ג

לוּף שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית. וְנִכְנְסָה עָלָיו שְׁמִינִית, שֶׁהוּא מִתְקַיֵּם זְמַן מְרֻבֶּה בָּאָרֶץ בִּמְחֻבָּר:

אִם לָקְטוּ עֲנִיִּים אֶת עָלָיו לָקָטוּ. דַּעֲלֵי הַלּוּף יֵשׁ לָהֶן בְּעוּר וְעִקָּרוֹ אֵין לוֹ בְּעוּר כְּדִתְנַן לְקַמָּן בְּפֶרֶק ז', הִלְכָךְ אִם לָקְטוּ עֲנִיִּים אֶת עָלָיו בַּשְּׁבִיעִית לָקָטוּ, וְאִם לָאו וְנִכְנְסוּ לַשְּׁמִינִית וְגָדְלוּ הֶעָלִין, נִמְצְאוּ גְּדוּלֵי שְׁבִיעִית וּשְׁמִינִית מְעֹרָבִין יַחַד:

יַעֲשֶׂה חֶשְׁבּוֹן. וִישַׁעֵר כַּמָּה גָּדַל מֵהֶן בַּשְּׁבִיעִית, וְיִתֵּן לָעֲנִיִּים, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר לְקַמָּן עֲנִיִּים אוֹכְלִים אַחַר בְּעוּר וְלֹא עֲשִׁירִים:

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵין לָעֲנִיִּים עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן. דְּסָבַר כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר לְקַמָּן אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִים אַחַר הַבְּעוּר. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ:

משנה ד

לוף שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית. שֶׁנִּשְׁלַם מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית וְלֹא הוֹסִיף צְמָחִים בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁאִם הוֹסִיף צְמָחִים בַּשְּׁבִיעִית אָסוּר לְעָקְרוֹ מִשּׁוּם הֶפְסֵד פֵּרִי:

הַקִּיצוֹנִים. יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁנִּזְרְעוּ בַּקַּיִץ, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מְיֻחָדוֹת לַקַּיִץ שֶׁהֵן יְבֵשׁוֹת מְאֹד:

פּוּאָה שֶׁל עִדִּית. הַגְּדֵלָה בְּשָׂדֶה שְׁמֵנָה. פּוּאָה, צֶבַע אָדֹם שֶׁקּוֹרִין רויי"א בְּלַעַ"ז:

בְּמַאֲרוּפוֹת שֶׁל עֵץ. בְּמָרָה שֶׁחוֹפְרִים בּוֹ אֶת הַקַּרְקַע. שֶׁל עֵץ וְלֹא שֶׁל בַּרְזֶל, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּעוֹבֵד אֶת הָאָרֶץ:

בְּקַרְדֻּמוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת. וְלֹא חִישִׁינַן דִּלְמָא מֵחֲזֵי כַּעֲבוֹדָה:

בְּפוּאָה שֶׁל צְלָעוֹת. כְּמוֹ סְלָעוֹת בְּסָמ"ךְ, פּוּאָה הַגְּדֵלָה בֵּין הַסְּלָעִים, כֵּיוָן דְּאֵין דֶּרֶךְ לִזְרֹעַ שָׁם לֹא מֵחֲזֵי כְּעוֹבֵד אֶת הָאָרֶץ. פֵּרוּשׁ אַחֵר צְלָעוֹת כְּמוֹ וּלְצַלַּע הַמִּשְׁכָּן (שמות כו), כְּלוֹמַר צִדֵּי הַשָּׂדֶה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לִזְרֹעַ שָׁם:

משנה ה

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִיָּד. וְאַף עַל גַּב דְּבִשְׁאָר יְרָקוֹת מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה דְּאָסוּר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֵּיוֹצֵא בּוֹ, בְּלוּף הוֹאִיל וְצָרִיךְ לְעָקְרוֹ לְבֵית שַׁמַּאי בְּמַאֲרוּפוֹת שֶׁל עֵץ וּלְבֵית הִלֵּל בְּקַרְדֻּמוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת, וְאֵין דֶּרֶךְ לְעָקְרוֹ בַּשְּׁבִיעִית אֶלָּא עַל יְדֵי שִׁנּוּי, הִלְכָךְ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית לֹא שְׁכִיחַ דְּאִסּוּרָא וּמִשּׁוּם הָכִי מֻתָּר מִיָּד, אֲבָל יָרָק שֶׁלֹּא גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לְתָלְשׁוֹ כִּי אוֹרְחֵיהּ שְׁכִיחַ נַמֵּי דְּאִסּוּרָא בַּשְּׁמִינִית, לְפִיכָךְ אָסוּר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֵּיוֹצֵא בּוֹ:

מִשֶּׁיִּרְבֶּה הֶחָדָשׁ. בַּיְרוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ דְּהַיְנוּ מִן הַפֶּסַח וְאֵילָךְ. וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה ו

שֶׁאֵין הָאֱמֶן רַשַּׁאי לְמָכְרָן בַּשְּׁבִיעִית. לְמִי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית, אֲבָל לְמִי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד שָׁרֵי, דְּאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא לְהַצְנִיעַ עַד [אַחַר] שְׁבִיעִית:

מְזֻרֶה. שֶׁזּוֹרִין בּוֹ הַתְּבוּאָה בַּגֹּרֶן:

דָּקָר. כְּמִין יָתֵד שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁקּוֹרִין קולטרו בְּלַעַ"ז, וְהוּא עָשׂוּי לַחְפֹּר בּוֹ אֶת הַקַּרְקַע, לְשׁוֹן וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם (במדבר כה):

מַגַּל יָד וּמַגַּל קָצִיר וַעֲגָלָה. מֻתָּרִין, שֶׁמָּא הוּא [רוֹצֶה] לִקְצֹר מִן הַהֶפְקֵר וּלְהָבִיא בַּעֲגָלָה לְמַאֲכַל בֵּיתוֹ, וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְהָבִיא הַרְבֵּה לַעֲשׂוֹת אוֹצָר:

משנה ז

הַיּוֹצֵר. אֻמָּן הָעוֹשֶׂה כְּלֵי חֶרֶס מוֹכֵר אֲפִלּוּ לְחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית חָמֵשׁ כַּדֵּי שֶׁמֶן וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה כַּדֵּי יַיִן, וְלֵיכָא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא רוֹצֶה כֻּלָּם לְשֶׁמֶן אוֹ כֻּלָּם לְיַיִן, שֶׁנִּכָּרִים הֵן אוֹתָם

שֶׁל יַיִן מֵאוֹתָם שֶׁל שֶׁמֶן, שֶׁהֶעָפָר שֶׁעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ כַּדֵּי יַיִן אֵינוֹ דוֹמֶה לֶעָפָר שֶׁעוֹשִׂים מִמֶּנּוּ כַּדֵּי שֶׁמֶן:

וְאִם הֵבִיא יוֹתֵר מִכָּאן מֻתָּר. וְלֹא חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא מִן הַמְשֻׁמָּר דִּשְׁבִיעִית הֵבִיא:

וּמוֹכֵר לְנָכְרִים בָּאָרֶץ. וְלֹא חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יַחֲזֹר הַנָּכְרִי וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל הֶחָשׁוּד:

וּלְיִשְׂרָאֵל בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְלֹא חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא יוֹלִיכֵם בָּאָרֶץ, אִי נַמִּי שֶׁמָּא יַכְנִיס לְתוֹכָן יַיִן וְשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁהֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּלֹא הֶחְמִירוּ חֲכָמִים כָּל כָּךְ:

משנה ח

שֶׁהוּא יָכוֹל לִשְׁחֹטָה. וּבְכָל דְּהוּא דְּמָצִינַן לְמִתְלֵי תְּלִינַן. וּבֵית שַׁמַּאי סָבְרֵי דְּאֵין דֶּרֶךְ כְּלָל לִשְׁחֹט פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לַחֲרִישָׁה:

אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת הַזֶּרַע. וְלֹא אָמְרִינַן וַדַּאי לִזְרִיעָה הוּא לוֹקֵחַ, דְּתָלִינַן לַאֲכִילָה הוּא רוֹצֶה:

שֶׁיֵּשׁ לוֹ גָּרָן. וְלֹא חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא מוֹדֵד לְהַכְנִיס לְאוֹצָר, דְּאִיכָּא לְמִתְלֵי דִּלְטָחִינָה הוּא מוֹדֵד:

וּפוֹרֵט לוֹ מָעוֹת. מַחֲלִיף לוֹ מָעוֹת בִּפְרוּטוֹת:

אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ פּוֹעֲלִים. וְנִמְצָא מְסַיֵּעַ יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, דְּאָמְרִינַן שֶׁמָּא לִשְׁאָר צְרָכָיו הוּא צָרִיךְ:

וְכֻלָּם. אִם פֵּרֵשׁ שֶׁלְּדָבָר אָסוּר רוֹצֶה אוֹתָם, אָסוּר:

משנה ט

הַחֲשׁוּדָה עַל הַשְּׁבִיעִית. לֶאֱכֹל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית אַחַר הַבְּעוּר בְּלֹא בְעוּר:

נָפָה. שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לִסְפֹּר בָּהּ מָעוֹת הֵיא לוֹקַחַת:

כְּבָרָה. שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לְכָבֵּר בָּהּ אֶת הַחֹל:

רֵחַיִם. דְּשֶׁמָּא לִטְחֹן בָּהֶם סַמָּנִין:

תַּנּוּר. שֶׁמָּא לְיַבֵּשׁ בּוֹ אוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן:

וְלֹא תִטְחַן עִמָּהּ. שֶׁאָסוּר לְסַיֵּעַ יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה:

וּבוֹרֶרֶת וְטוֹחֶנֶת עִמָּהּ. וְלֹא אָסְרוּ הָכָא בְּאֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ הַחֲשׁוּדָה עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת כִּדְאָסְרוּ בַּחֲשׁוּדָה עַל הַשְּׁבִיעִית, מִשּׁוּם דְּרֹב עַמֵּי הָאָרֶץ מְעַשְּׂרִים הֵן:

אֲבָל מְשָׁתַטְיִל הַמִּים. בָּעִסָּה:

לֹא תִגַּע עִמָּהּ. לְפִי שֶׁמִּשְׁגַּלְגְּלָה הֶטְבֵּלָה לְחַלָּה וְקָא מִטַּמְּאָה מֵחֲמַת כֵּלִים טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֶכְשֵׁרָה לְקַבֵּל טֻמְאָה, וְזוֹ מְסַיַּעְתָּהּ לְגַלְגֵּל, וְאָסוּר לִגְרֹם טֻמְאָה לְחַלָּה:

וְכֻלָּן לֹא אָמְרוּ. לֹא הִתִּירוּ לְהַשְׁאִילָן כֵּלִים וּלְסַיְּעָן בְּלֹא שְׁעַת עֲבֵרָה עַצְמָהּ אֶלָּא מִשּׁוּם דַּרְכֵי שָׁלוֹם:

מַחֲזִיקִין יְדֵי נָכְרִים. אַגַּב גְּרָרָא דְּדַרְכֵי שָׁלוֹם תְּנָא לֵיהּ הָכָא, וּמְפֹרָשׁ לְעֵיל בְּפֶרֶק ד':

פרק ו

משנה א

שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַשְּׁבִיעִית. חֲלוּקוֹת לְעִנְיַן דִּין שְׁבִיעִית:

כָּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל. עֶזְרָא וְסִיעָתוֹ כְּשֶׁעָלוּ מִבָּבֶל:

לֹא נֶאֱכָל וְלֹא נֶעֱבָד. שֶׁעֲבוֹדַת הָאָרֶץ הַהִיא אֲסוּרָה בַּשְּׁבִיעִית, וְאִם נֶעֱבָדָה וְגִדְּלָה אָסוּר לֶאֱכֹל מֵאוֹתָן גִּדּוּלִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר וְעִקָּר, לֹא נֶאֱכָל לְאַחַר שְׁבִיעִית בְּלֹא בְעוּר, וְלֹא נֶעֱבָד בַּשְּׁבִיעִית:

מִכְּזִיב וְעַד הַנָּהָר וְעַד אַמְנוֹם. כְּזִיב מְשׁוּךְ כְּלַפֵּי הַצָּפוֹן לְצַד מִזְרָח, וּרְצוּעָה יוֹצֵאת מֵעִכּוֹ שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּרִבּוּעָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מִזְרָחִית, וְאוֹתָהּ רְצוּעָה מְשׁוּכָה כְּלַפֵּי צָפוֹן וְהוֹלֶכֶת עַד כְּזִיב, וּרְצוּעָה אַחֶרֶת מְשׁוּכָה מֵעִכּוֹ כְּלַפֵּי מִזְרָח וּבָהּ הַנָּהָר הָאָמוּר כָּאן, וְאֵלּוּ הַשִּׁתֵּי רְצוּעוֹת כְּבָשׁוּם עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא כְבָשׁוּם עוֹלֵי בָבֶל:

וְעַד אַמְנוֹם. הוּא הֹר הָהָר הַכָּתוּב בִּגְבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה מַסְעֵי, תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר מְתַרְגְּמִינַן בֵּירוּשַׁלְמִי טוּרֵי אַמְנוֹם, וְהוּא בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְצַד מַעֲרָב אֵצֶל הַיָּם הַגָּדוֹל, וְגַם זוֹ לֹא כְבָשׁוּ עוֹלֵי בָבֶל, הִלְכָּךְ נֶאֱכָל לְאַחַר הַבְּעוּר, וּלְאִידָךְ לִישְׁנָא אִם נֶעֱבָד בַּשְּׁבִיעִית נֶאֱכָל, דִּקְדְּשָׁה רִאשׁוֹנָה קְדֻשָּׁה לִשְׁעָתָהּ וְלֹא קְדֻשָּׁה לֶעָתִיד לָבֹא, וְלֹא נֶעֱבָד, דִּלְעִנְיַן עֲבוֹדָה הֶחְמִירוּ לֶאֱסֹר מִדְּרַבָּנָן:

מִנָּהָר וּמֵאַמְנוֹם וְלִפְנִים. כָּךְ כָּתוּב בְּכָל הַסְּפָרִים, וּטְפֵי הַוָּה נִיחָא אִי הַוָּה גָּרְסִינַן וְלַחוּץ. וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּדוֹחֵק מֵהַנָּהָר וְלִפְנִים מִתְּחִלַּת הַנָּהָר וְלִפְנִים לְצַד הַנָּהָר חוּצָה לָאָרֶץ, וְכֵן מִתְּחִלַּת טוּרֵי אַמְנוֹם וְלִפְנִים לְצַד הָהָר קְרוֹיָה לִפְנִים:

משנה ב

סוּרְיָא. אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד, וְאֵינָהּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָשָׁהּ קֹדֶם שֶׁכָּבַשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ, וּבִקְצַת דִּינִים עֲשָׂאוּהָ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבִקְצָתָן כְּחוּצָה לָאָרֶץ:

עוֹשִׂים בְּתָלוּשׁ. אֲפִלּוּ אֵצֶל הַחֲשׁוּדִים, וְאִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תְּנַן לֹא תָבוֹר וְלֹא תִטְחַן עִמָּהּ:

אֲבָל לֹא בְמֻחְבָּר. כְּגוֹן מְסִיקָה קְצִירָה וּבְצִירָה, וְדָוְקָא בַּשְּׁמוּר, אֲבָל בַּמְּפֻקָּר אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ מֻתָּר, דְּתַנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִן הַשָּׁמוּר אִי אַתָּה בּוֹצֵר אֲבָל אַתָּה בּוֹצֵר מִן הַמְּפֻקָּר. וְטַעֲמָא דְּגָזוּר בְּסוּרְיָא בְּמֻחְבָּר כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵיוּ מַנִּיחִים אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהוֹלְכִים וּמִשְׁתַּקְּעִים בְּסוּרְיָא, וּבְתָלוּשׁ הִתִּירוּ, כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ הָעֲנִיִּים שֶׁבְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל קְצַת רֶוַח בְּסוּרְיָא שֶׁהִיא קְרוֹבָה לָהֶם, וְלֹא יִצְטָרְכוּ לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ:

כָּל שֶׁכַּיּוֹצֵא בּוֹ מֻתָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִדְּאוֹרַיְתָא, כְּגוֹן תָּלוּשׁ, אַף עַל גַּב דְּמִדְּרַבָּנָן אָסוּר בְּלֹא שְׁנוּי, עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּסוּרְיָא כִּי אוֹרְחֵיהּ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. אִי נַמִּי הָכִי קָאָמַר, כָּל

שֶׁכֵּיוָצֵא בּוֹ מָתַר בָּאָרֶץ בַּמַּפְקֵר עוֹשִׂים אוֹתוֹ בְּסוּרְיָא אֲפִלּוּ בַּשָּׁמוּר, אֲבָל בִּמְחֻבָּר אָסוּר מִדְּרַבָּנָן בָּאָרֶץ אֲפִלּוּ בַּמַּפְקֵר:

משנה ג

בְּצָלִים שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים. בְּצָלִים שֶׁל שִׁשִּׁית שֶׁנִּכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית, וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים וְצָמְחוּ, אִם הִשְׁחִירוּ הֶעָלִין בְּיָדוּעַ שֶׁגָּדְלוּ וְהוֹסִיפוּ, וַאֲתוּ גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית וּמְבַטְּלִים הָעִקָּר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְרֻבֶּה. אֲבָל אִם הוֹרִיקוּ הֶעָלִין אֲז הוֹלְכִים וּכְמַשִּׁין וְלָאו מַאַרְעָא קָא רָבוּ: **אִם יְכוֹלִין לְיִתָּלֵשׁ בָּעָלִין**. דֶּרֶךְ בְּצָלִים כְּשֶׁנִּגְמָרִים יוֹצְאִין מֵעַצְמָן מִן הָאָרֶץ וְנוֹחִין לְתִלֵּשׁ, וְאִם הֶעָלִין חֲזָקִים וּכְשֶׁאוֹחֵז בָּהֶן יָכוֹל לִתְלֹשׁ הַבְּצָלִים מִן הָאָרֶץ, אֲז וַדַּאי גָּדְלוּ בַּשְּׁבִיעִית: **כְּנֶגֶד כֵּן לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מַתָּרִים**. לָאו בִּבְצָלִים שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מַיְרֵי, דְּלֹא מְקִילִינַן בְּהוּ כֻּלֵּי הַאי שֶׁגִּדּוּלֵי הֶתֵּר כָּל שֶׁהוּ יַעֲלוּ אֶת הָאִסּוּר, אֶלָּא סֵיפָא נַמִּי מַיְרֵי בִּבְצָלִים שֶׁל שִׁשִּׁית שֶׁעָקְרָן בַּשִּׁשִּׁית וְחָזַר וּנְטָעָן בַּשְּׁבִיעִית, וּלְאַחַר שֶׁגָּדְלוּ מְעַט בַּשְּׁבִיעִית עָקְרָן וְחָזַר וּנְטָעָן בַּשְּׁמִינִית, וּמִתּוֹךְ שֶׁכְּבָר גָּדְלוּ בַּשִּׁשִּׁית לֹא הוֹסִיפוּ כִּי אִם מְעַט בַּשְּׁבִיעִית וְנֶאֱסְרוּ, וּכְשֶׁחָזְרוּ וְהוֹסִיפוּ מְעַט בַּשְּׁמִינִית חָזַר אוֹתוֹ הֶתֵּר וּבִטֵּל אִסּוּר הַמְּעַט, שֶׁגַּם שֶׁל שִׁשִּׁית מְסַיֵּעַ לְבַטְּלוֹ אַחַר שֶׁסּוֹף גִּדּוּלוֹ הֶתֵּר. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס:

משנה ד

מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ. מִמַּה שֶׁנִּזְרָע בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית יֵשׁ גִּדּוּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה דְּתָלִינַן בֵּיהּ. אִי נַמִּי מִפְּנֵי שֶׁרָבָה הַהֶתֵּר עַל הָאִסּוּר וְנִתְבַּטֵּל:

הַבִּכִּיר. מָקוֹם שֶׁמְּמַהֵר לְבַכֵּר פֵּרוֹתָיו יוֹתֵר מִשְּׁאָר מְקוֹמוֹת:

הֶהָר הָאָפִיל. דְּתָלִינַן שֶׁמִּמְּקוֹם הַבִּכִּיר הֶבִיאוּם:

מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד. לְפִי שֶׁהָיוּ מְבִיאִים יָרָק מְחוּצָה לָאָרֶץ וְהָיָה רָבָה עַל יָרָק שֶׁבָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי הַטַּעַם לְפִי שֶׁבַּשָּׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים עוֹשֶׂה כַּיּוֹצֵא בּוֹ:

משנה ה

שֶׁמֶן שְׁרֵפָה. שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה, מִתּוֹךְ שֶׁלִּשְׂרֵפָה עוֹמֵד קָרֵי לֵיהּ שֶׁמֶן שְׂרֵפָה, וּמַעֲלָה עָשׂוּ לִשְׂרֵפָה בָּאָרֶץ, כִּדְאַשְׁכְּחָן בְּקָדָשִׁים פְּסוּלִים שֶׁהֵן נִשְׂרָפִים בְּמִקּוֹמָן, וְכֵן פֵּרוֹת שְׁבִיעִית צְרִיכִים בִּעוּר בָּאָרֶץ, דִּכְתִיב (ויקרא כה) בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ו

אֵין מֲבִיאִין תְּרוּמָה מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. לְפִי שֶׁהַתְּרוּמָה כֹּהֲנִים מְחַזְּרִין אַחֲרֶיהָ לְבֵית הַגְּרָנוֹת, חֵישֵׁי רַבָּנָן שֶׁמָּא יִהְיוּ הַכֹּהֲנִים מְרַדְּפִים אַחֲרֶיהָ וְיֵצְאוּ חוּצָה לָאָרֶץ לְהָבִיא אֶת הַתְּרוּמָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

פרק ז

משנה א

כְּלָל גָּדוֹל. וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית. אִם מְכָרָן וְקִבֵּל הַדָּמִים שֶׁלָּהֶם, יֵשׁ בִּדְמֵיהֶן קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית:
יֶשׁ לוֹ בְּעִוּר. כְּשֶׁכָּלָה לַחַיָּה חַיָּב לְבַעֵר:
עָלֵה לוּף שׁוֹטָה. אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי לוּף שׁוֹטָה מִשּׁוּם דִּתְנַן בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דְּעֻקְצִים עָלֵה לוּף שׁוֹטָה אֵין מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִים, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הָכִי נַמִּי לֹא לֵחוֹל עֲלֵיהוּ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, קָמַשְׁמַע לָן:
הַדַּנְדָּנָה. בַּעֲרֵבִי נענ"ע וּבְלַעַ"ז מינטו"א:
הָעַלְשִׁין. תְּרֵי גַּוְנֵי עַלְשִׁין הֵן, עַלְשֵׁי גִּנָּה וְעַלְשֵׁי שָׂדֶה, וּבִשְׁאָר שָׁנִים דִּשְׁכִיחֵי עַלְשֵׁי גִּנָּה, עַלְשֵׁי שָׂדֶה לֹא חֲשִׁיבֵי אֹכֶל וְאֵין מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִים, וְהָכָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּבַשְּׁבִיעִית דְּאֵין עַלְשֵׁי גִּנָּה מְצוּיִין, עַלְשֵׁי שָׂדֶה חֲשִׁיבֵי וּמִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִים וּשְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהֶן:
וּכְרַשִּׁין. נַמִּי תְּרֵי גַּוְנֵי נִינְהוּ, כְּרַשֵּׁי גִּנָּה וּכְרַשֵּׁי שָׂדֶה, וּכְרַשֵּׁי שָׂדֶה אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן:
הָרְגִילָה. הֵם חֲלוּגְלוּגוֹת וּבְלַעַ"ז בירדולגי"ש:
וְנַץ הַחַלָּב. פְּרָחִים לְבָנִים כְּחָלָב. פִּרוּשׁ אַחֵר עֵשֶׂב הוּא כְּשֶׁנִּחְתָּךְ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ חָלָב:
הַחוֹחִים וְהַדַּרְדָּרִים. מִינֵי קוֹצִים הֵן:
אִסְטִיס. הוּא שֶׁצּוֹבְעִין בּוֹ כְּמִין תְּכֵלֶת, וְקוֹרִים לוֹ בַּעֲרֵבִי נִי"ל, וְקוֹצְרִים אוֹתוֹ וְהוּא צוֹמֵחַ וְדוֹמֶה לְסַפִּיחַ, לְכָךְ קוֹרֵהוּ הַתַּנָּא סְפִיחֵי אִסְטִיס:
וְקוֹצָה. מִין מִמִּינֵי הַצָּבָעִים, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא אלעצפו"ר בַּעֲרֵבִי:
יֶשׁ לָהֶן שְׁבִיעִית. קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהֶן שֶׁלֹּא לְהַפְסִידָם וְשֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה:
וְיֶשׁ לָהֶם בְּעִוּר. כְּשֶׁגִּיעַ זְמַן הַבְּעוּר צָרִיךְ לְבַעֲרָם, וּלְקַמָּן בִּפְנִים מְפֹרָשִׁים דִּינֵי הַבְּעוּר:

משנה ב

עִקָּר. שֹׁרֶשׁ:
עַרַקְבְּנִין. רַבּוֹתַי מְפָרְשִׁים עֵשֶׂב הַגָּדֵל אֵצֶל הַדֶּקֶל וְעוֹלֶה וְנִכְרָךְ סְבִיבוֹת הַדֶּקֶל. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי שֶׁהוּא עֵשֶׂב שֶׁעָלִין שֶׁלּוֹ דּוֹמוֹת לְעַקְרָב:
וְהַחַלְבְּצִין. הַשָּׂרְשִׁים שֶׁל נַץ חָלָב הָאָמוּר לְמַעְלָה:
הַבַּכְרִיָּה. קוֹרִין לוֹ בַּעֲרֵבִי כנג"ר:

הַפּוּאָה. בַּעֲרֵבִי פו"א וּבְלַעַ"ז זרוייי"א:
הָרִכְפָּה. שְׁרָשִׁים שֶׁתַּחַת הַקַּרְקַע, וְשׁוֹלְקִין אוֹתָן וְשׁוֹתִין מֵימֵיהֶן, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תוֹלָעִים בְּבִטְנוֹ יְמִיתֵם:
אֵין לָהֶם בְּעוּר. לְפִי שֶׁמִּתְקַיְּמִים בָּאָרֶץ וְלֹא כָלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה לְפִיכָךְ אֵין צָרִיךְ לְבַעֲרוֹ מִן הַבַּיִת:
דְּמֵיהֶם מִתְבַּעֲרִים עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. הָכִי קָאָמַר דְּמֵיהֶם צָרִיךְ שֶׁיִּתְבַּעֲרוּ מִן הָעוֹלָם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית. וְהוּא הַדִּין דַּהֲוֵי מָצֵי לְמִתְנֵי מִתְבַּעֲרִים אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁאִם יֶשְׁנָן לְאוֹתָן דָּמִים בָּעוֹלָם אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית חַיָּב לְבַעֲרָם בְּקִדֻּשַּׁת שְׁבִיעִית:
קַל וָחֹמֶר לִדְמֵיהֶן. וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר מַחְמִיר אֲנִי בִּדְמֵיהֶן יוֹתֵר מִבָּהֶן עַצְמָן, דִּפְרִי עַצְמוֹ מִנְכָּר וְלֹא אָתֵי לְמֵעֱבַד בֵּיהּ סְחוֹרָה, אֲבָל דָּמִים לֹא מִנְכְּרֵי וְאָתֵי לְמֵעֱבַד בֵּיהּ סְחוֹרָה. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר:

משנה ג

וְהַנֵּץ שֶׁלּוֹ. פֶּרַח שֶׁעַל הַפִּטְמָא:
וּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים. כָּל הַנִּי צוֹבְעִים בָּהֶן:
וְהַגַּלְעִינִים. גַּרְעִינֵי פֵּרוֹת, כְּגוֹן הַגַּרְעִינִים שֶׁבַּזֵּיתִים שֶׁמּוֹצִיאִים מֵהֶן שֶׁמֶן, וְגַרְעִינֵי תְמָרִים שֶׁרְאוּיִן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה:
צוֹבֵעַ לְעַצְמוֹ. דִּכְתִיב לָכֶם, לְכָל צָרְכֵיכֶם:
שֶׁאֵין עוֹשִׂים סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית. וּצְבִיעָה בְּשָׂכָר הֵינוּ סְחוֹרָה:
לֹא בִבְכוֹרוֹת וְלֹא בִתְרוּמוֹת. דִּלְמָא מַשְׁהֵי לְהוּ לְגַבֵּיהּ וְאָתֵי בְּהוּ לִידֵי תַּקָּלָה. וְדָוְקָא בִּבְכוֹר חַי גָּזוּז, אֲבָל שָׁחוּט שָׁרֵי לְמָכְרוֹ אָפִלּוּ מִדְּרַבָּנָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנּוּ בְּאִטְלִיז:
לֹא בִנְבֵלוֹת וְלֹא בִטְרֵפוֹת. דְּמֵאַחַר דְּכָתַב רַחֲמָנָא טְמֵאִים הֵם, מַה צָּרִיךְ לוֹמַר תּוּ וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם, אֶלָּא אֶחָד לְאִסּוּר וְאֶחָד לְאִסּוּר הֲנָאָה. וְאִם תֹּאמַר הֲרֵי חָמוֹר הֲרֵי גָּמָל וְסוּס וָפֶרֶד, שְׁאנֵי הַנֵּי דְּלִמְלַאכְתָּן הֵן גְּדֵלִים, וְלֹא אָסְרוּ לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה אֶלָּא בְּדָבָר הָעוֹמֵד לַאֲכִילָה. וְכָל דָּבָר שֶׁאִסּוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה אִסּוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה, אֲבָל דָּבָר שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם אֵין אִסּוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה אֶלָּא סְתָם יֵינָן, דְּאַף עַל גַּב דְּאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם אָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוֹרָה:
וְלֹא יְהֵא לוֹקֵחַ. כְּלוֹמַר לוֹקֵט וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק, דְּנִרְאֶה כִּסְחוֹרָה. אֲבָל כְּשֶׁבָּנוֹ מוֹכֵר עַל יָדוֹ, פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִילוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לְקָטָן לְמָכְרָן לֹא מֵחֲזֵי כִּסְחוֹרָה:
לָקַח לְעַצְמוֹ. לְקַט לְעַצְמוֹ לֶאֱכֹל וְהוֹתִיר, מֻתָּר לְמָכְרָן אֲפִלּוּ הוּא עַצְמוֹ:

משנה ד

לְקַח בְּכוֹר. בַּעַל מוּם, דְּמָתֵר לְזָרִים:

מַתָּר לְמָכְרוֹ. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנּוּ אֶלָּא בַּדָּמִים שֶׁקָּנָה אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכֵּר בּוֹ:

מַתִּרִין לְמַכְרָן. דְּהָא כְּתִיב גַּבֵּי נְבֵלָה (דברים יד) אוֹ מָכוֹר לָנָכְרִי, הָא לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לְקַיְּמָן לַעֲשׂוֹת בָּהֶן סְחוֹרָה, אֲבָל בְּנִזְדַּמֵּן מֻתָּר:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף מִי שֶׁנִּתְמַנָּה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צַיָּד אֶלָּא שֶׁמָּצָא עוֹפוֹת טְמֵאִים, כְּמוֹ כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר (דברים כב). וּפְלֵיג אַתַּנָּא קַמָּא דְּאָמַר צַיָּדֵי דַּוְקָא:

נִתְמַנָּה. נִזְדַּמֵּן, לְשׁוֹן וַיְמַן הַמֶּלֶךְ (דניאל א):

וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. לְמִי שֶׁאֵינוֹ צַיָּד, וְאֲפִלּוּ אֵין אֻמָּנוּתוֹ בְּכָךְ, וְטַעֲמַיְהוּ דְּרַבָּנָן לְפִי שֶׁהַצַּיָּדִים שֶׁצָּרִיכִים לִתֵּן מַס לַמֶּלֶךְ מֵאֻמָּנוּתָם הִתִּירוּ לָהֶם לִמְכֹּר חַיָּה עוֹפוֹת וְדָגִים טְמֵאִים כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְפָרֵעַ לַמֶּלֶךְ הַמַּס שֶׁעֲלֵיהֶם, אֲבָל שְׁאָר כָּל אָדָם לֹא. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ה

לוּלְבֵי זְרָדִין. לוּלְבֵי אִילָן שֶׁשְּׁמוֹ זַרְדָּתָא:

לוּלְבֵי הָאֵלָה. לְשׁוֹן כְּאֵלָה וְכָאֵלוֹן (ישעיה ו) בַּעֲרָבִי באלו"ט וּבְלַעַ"ז גלנד"י:

בָּטְנָה. מִלְּשׁוֹן בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים, בִּלְשׁוֹן עֲרָבִי פאסת"ק:

וַאֲטָדִים. מִין מִמִּינֵי הַקּוֹצִים שֶׁצּוֹמְחִים בּוֹ גַּרְעִינִים שְׁחוֹרִים קָשִׁים וְהֵן נֶאֱכָלִים:

אֲבָל לָעֲלִים. שֶׁל כָּל אֵלּוּ יֵשׁ בְּעוּר, דְּאַף עַל גַּב דְּלוּלְבִים אֵין נוֹשְׁרִים וְאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶם וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה, כְּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה כַּלָּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת, מִכָּל מָקוֹם הֶעָלִים נוֹשְׁרִים הֵן מִמְּקוֹם חִבּוּרָן, וְלָעֲנָפִים שֶׁהֵם מְחֻבָּרִים בּוֹ קָרֵי אֲבִיהֶן, וְכֵיוָן שֶׁהֵם נוֹשְׁרִים יֵשׁ לָהֶם בְּעוּר:

משנה ו

וָרֵד. שׁוֹשָׁן:

וְהַכֹּפֶר. הוּא שֶׁקּוֹרִים לוֹ בַּעֲרָבִי אלחנ"א. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא בֹּשֶׂם שֶׁקּוֹרִין גרופול"י:

וְהַקְּטָף. אִילָן אֲפַרְסְמוֹן:

לִטָּם. תַּרְגּוּם לוֹט וְלִטּוֹס. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא צינוב"ר בַּעֲרָבִי, פניולי"ש בְּלַעַ"ז:

יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית. וְהוּא הַדִּין דְּיֵשׁ לָהֶן בְּעוּר וְלִדְמֵיהֶן בְּעוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִזְכַּר בַּמִּשְׁנָה:

מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ פֶּרִי. וְדִינָן כְּעֵצִים דְּאֵין לָהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית מִשּׁוּם דַּהֲנָאתָן אַחַר בְּעוּרָן, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה לְאָכְלָה, דּוּמְיָא דַּאֲכִילָה, שֶׁהֲנָאָתָן וּבְעוּרָן שָׁוֶה, יָצְאוּ עֵצִים דַּהֲנָאָתָן אַחַר בְּעוּרָן. וְתַנָּא קַמָּא סָבַר דִּקְטָפוֹ זֶהוּ פִּרְיוֹ. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ז

וֶרֶד חָדָשׁ שֶׁכִּבְּשׁוֹ בְּשֶׁמֶן יָשָׁן. וֶרֶד שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁכִּבְּשׁוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שִׁשִּׁית, יִלְקֹט אֶת הַוֶּרֶד קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַבְּעוּר וְהַכֹּל מֻתָּר. אֲבָל וֶרֶד שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁכִּבְּשׁוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁמִינִית וּכְבָר הִגִּיעַ זְמַן הַבְּעוּר שֶׁל הַוֶּרֶד, חַיָּב לְבַעֵר אֶת הַכֹּל, כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא דְּשְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם:

וְחָרוּבִין חֲדָשִׁים וְכוּ'. הָכָא מַיְירֵי בְּבָא לִשְׁתּוֹת הַיַּיִן אַחַר זְמַן הַבְּעוּר, דִּבְכָל עִנְיָן חַיָּב לְבַעֵר. וְאִם לֹא נִשְׁתַּהוּ הֶחָרוּבִים בַּיַּיִן עַד זְמַן הַבְּעוּר יִלְקֹט הֶחָרוּבִין וְהַיַּיִן מֻתָּר כְּמוֹ בְּוֶרֶד, וְהָכִי תַּנְיָא בְּהֶדְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא:

זֶה הַכְּלָל וְכוּ'. בְּכָל אִסּוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה מַיְירֵי, דִּבְכֻלָּן בְּמִינוֹ בְּמַשֶּׁהוּ וּמִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם. וְאֵינָהּ הֲלָכָה:

הַשְּׁבִיעִית אוֹסֶרֶת בְּכָל שֶׁהוּא בְּמִינָהּ. לְאַחַר הַבְּעוּר, אֲבָל קֹדֶם הַבְּעוּר אֵין בָּהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית שֶׁיְּהֵא אָסוּר לְהַפְסִידָהּ וְלַעֲשׂוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה עַד שֶׁיְּהֵא בָּהֶם בְּנוֹתֵן טַעַם, בֵּין בְּמִינָהּ בֵּין שֶׁלֹּא בְמִינָהּ:

וְשֶׁלֹּא בְמִינָהּ. אֲפִלּוּ לְאַחַר הַבְּעוּר בְּנוֹתֵן טַעַם:

פרק ח

משנה א

כְּלָל גָּדוֹל. מְלוּגְמָא. תַּחְבּשֶׁת וּרְטִיָּה, וּפְרוּשׁ מְלוּגְמָא מְלֹא לוּגְמָא, שֶׁדֶּרֶךְ אָדָם לִלְעֹס מְלֹא לוּגְמָיו חִטִּים אוֹ תְּאֵנִים וְנוֹתֵן עַל גַּבֵּי מַכָּתוֹ:

אֵין עוֹשִׂים מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא. דִּכְתִיב (ויקרא כה) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה, מַה שֶּׁהוּא מְיֻחָד לָכֶם דְּהַיְנוּ לְמַאֲכַל אָדָם יִהְיֶה לְאָכְלָה וְלֹא לִמְלוּגְמָא, אֲבָל מַה שֶּׁאֵינוֹ מְיֻחָד לָכֶם יִהְיֶה בֵּין לְאָכְלָה בֵּין לִמְלוּגְמָא, הִלְכָּךְ כָּל שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל אָדָם עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם:

עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם אֲבָל לֹא לִבְהֵמָה. דִּכְתִיב (שם) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל, דָּבָר הָרָאוּי לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה תִּהְיֶה לֶאֱכֹל לַבְּהֵמָה וְלֹא לַעֲשׂוֹת לָהּ מְלוּגְמָא:

חֲמָרֵי אָדָם. שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶם מְלוּגְמָא:

וְחֲמָרֵי בְּהֵמָה. שֶׁאָסוּר לְשַׁלְקָן:

הַסִּיאָה. עֵשֶׂב שֶׁקּוֹרִין לוֹ בַּעֲרָבִי צִידַר"ג:

וְאֵזוֹב. צעת"ר בַּעֲרָבִי וּבְלַעַ"ז איספ"ו:

וְקוּרְנִית. בַּעֲרָבִי חש"א וּבְלַעַ"ז שדריא"ע:

משנה ב

לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה. בַּעֲנָבִים וְזֵיתִים מַיְירֵי, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה:

לָאֶכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָאֶכֹל. אַף עַל גַּב דְּאָמְרָה תּוֹרָה לְאָכְלָה וְלֹא לְהֶפְסֵד, אֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְאָכְלוֹ, כְּגוֹן תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְקַלְקֵל, וְלֹא חִישְׁינַן אִם הוֹלֵךְ לְאִבּוּד. וְכֵן דָּבָר שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְאָכְלוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי תִּקּוּן וּבָא הוּא לְאָכְלוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא בְּלֹא תִקּוּן, כְּגוֹן לֶאֱכֹל תְּרָדִין חַיִּין אוֹ לָכוֹס חִטִּין חַיּוֹת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ:

וְכֵן בִּתְרוּמָה וְכֵן בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה:

שֶׁנִּתְּנָה לְהַדְלַקַת הַנֵּר. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְרוּמָה טְהוֹרָה, אֲבָל תְּרוּמָה טְמֵאָה מַדְלִיקִין בָּהּ אֶת הַנֵּר. וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי כְּתִיב (דברים כו) וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא, אֲבָל בְּטָהוֹר מֻתָּר לְבַעֵר. וּבִשְׁבִיעִית בֵּין בְּטָמֵא בֵּין בְּטָהוֹר מֻתָּר:

משנה ג

לֹא בְמִדָּה וְלֹא בְמִשְׁקָל וְלֹא בְמִנְיָן. כְּדֵי שֶׁיִּמָּכְרוּ בְּזוֹל. אִי נַמִּי מִתּוֹךְ שֶׁאֵין מוֹכְרִין אוֹתָן כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹכְרִים בִּשְׁאָר שָׁנִים, יִנָּהֲגוּ בָּהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית וְלֹא אָתוּ לְזַלְזוֹלֵי בְהוּ:

אַף לֹא אֲגַדּוֹת. שֶׁלֹּא יִמְכֹּר כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹכְרִים בִּשְׁאָר שָׁנִים:

וְגֵץ חֶלֶב. מְפֹרָשׁ בְּפִרְקִין דִּלְעֵיל:

משנה ד

שְׂכָרוֹ מֻתָּר. וְאֵין בּוֹ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. וְאַף עַל גַּב דִּשְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ, הַאי לָאו דְּמֵי שְׁבִיעִית הוּא:

לְקֹט לִי בּוֹ יָרָק. לְשׁוֹן מֶכֶר הוּא, דְּמַשְׁמַע לְקֹט לִי שָׁוְיוֹ יָרָק, אֲבָל לְקֹט לִי לְשׁוֹן שְׂכִירוּת הוּא וְלֹא לְשׁוֹן מֶכֶר:

כִּכָּר בְּפוּנְדְיוֹן. לֹא שֶׁאָמַר לוֹ אֶתֵּן לְךָ פּוּנְדְיוֹן, רַק כִּכָּר שָׁוֶה פּוּנְדְיוֹן:

כְּשֶׁאֶלְקֹט יְרָקוֹת שָׂדֶה אָבִיא לָךְ מֻתָּר. מִשּׁוּם דְּמַתְנַת חִנָּם יַהֲבֵי זֶה לָזֶה, לְפִי שֶׁיְּרָקוֹת שָׂדֶה מְצוּיִין:

לָקַח מִמֶּנּוּ בִּסְתָם. בְּהַקָּפָה כְּדֶרֶךְ מוֹכְרִים בְּחָנוּת:

לֹא יְשַׁלֵּם לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית. דַּהֲוֵי כִּסְחוֹרָה:

משנה ה

בַּיִר. חוֹפֵר בּוֹרוֹת וּמַסְפִּיק מַיִם לִבְנֵי הָעִיר, לֹא יִתֵּן לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית לְהַסְפִּיק לוֹ מַיִם לְכָל תַּשְׁמִישׁוֹ:

וְלֹא לְבַלָּן. מְחַמֵּם מֶרְחָצָאוֹת:

וְלֹא לְסַפָּר. שְׂכַר הַתִּסְפֹּרֶת:

וְלֹא לְסַפֵּן. שֹׁכַר הַסְּפִינָה:
וּלְכֻלָּן. לְכָל הַנֵּי דְתָנְינַן בְּמַתְנִיתִין יָכוֹל לִתֵּן מַתָּנַת חִנָּם שֶׁלֹּא לְשֵׁם שְׁכָרָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁנָּתַן מַתָּנָה לֹא יִתְבַּע מִמֶּנּוּ שָׂכָר:

משנה ו

בַּמַּקָּצָה. כְּלִי הַמְיֻחָד לְקוֹץ בּוֹ תְּאֵנִים קָרוּי מַקָּצָה:
בַּחַרְבָּה. סַכִּין, לְשׁוֹן חֶרֶב. וְטַעֲמָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב (ויקרא כה) וְאֶת עִנְבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר, כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים:
עֲרָבָה. שֶׁלְּשִׁים בָּהּ אֶת הָעִסָּה:
וּבַקֻּטָּב. עֵץ גָּדוֹל וְכָבֵד וּבְרֹאשׁוֹ אֶבֶן גְּדוֹלָה שֶׁנּוֹתְנִים עַל הַזֵּיתִים בְּבֵית הַבַּד, נִקְרָא קֻטָּב:
בּוֹדִידָה. בֵּית הַבַּד קָטָן כְּעֵין עֲרָבָה:
רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כוּ'. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ז

שֶׁלֹּא יְבִיאֵנוּ לִידֵי פְּסוּל. שֶׁאִם נִפְסַל, בִּשְׁבִיל שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה יִשָּׂרֵף הַכֹּל, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לְפֵרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁלֹּא יֵאָכְלוּ:
וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. לְהָבִיא קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:
וְהָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּס בַּשְּׁבִיעִית. כֵּיצַד, לָקַח בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית בָּשָׂר, הַבָּשָׂר וְהַפֵּרוֹת מִתְבַּעֲרִין בַּשְּׁבִיעִית, לָקַח בַּבָּשָׂר דָּגִים, יָצָא בָּשָׂר וְנִתְפַּס דָּגִים, לָקַח בַּדָּגִים שֶׁמֶן, יָצְאוּ דָּגִים וְנִתְפַּס הַשֶּׁמֶן, וְחַיָּב לְבַעֵר הַפֵּרוֹת וְהַשֶּׁמֶן, נִמְצָא אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּס. וְהַפְּרִי שֶׁל שְׁבִיעִית עַצְמוֹ אָסוּר לְעוֹלָם, וּמַפְקִינַן לַהּ מִדִּכְתִיב (ויקרא כה) כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ, מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת אֶת דָּמֶיהָ, אִי מַה קֹּדֶשׁ תּוֹפֵס אֶת דָּמָיו וְיוֹצֵא לְחֻלִּין אַף שְׁבִיעִית תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ וְיוֹצֵאת לְחֻלִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) תִּהְיֶה, בַּהֲוָיָתָהּ תִּהֵא:

משנה ח

יֹאכַל כְּנֶגְדָּן. כְּנֶגֶד אוֹתָם דָּמִים יְקֻנֶּה מִשֶּׁלּוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵם לְצָרֶךְ אֲכִילָה וְיֹאכַל בְּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית:
קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת. שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה שֶׁחַיָּבִין לְהָבִיא הַזָּבִים וְהַיּוֹלְדוֹת:

משנה ט

שְׁתּוֹקוּ לֹא אוֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא קִבֵּל מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר רַבּוֹ דְּמֵקֶל טָפֵי בְּסִיכָה, וּכְשֶׁאָמְרוּ לוֹ שֶׁהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יְדֵלֵק אָמַר לָהֶם שְׁתּוֹקוּ, שֶׁאֵינִי רַשַּׁאי לְפָרֵשׁ כַּמָּה הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מֵקֵל בּוֹ, וַהֲלָכָה כַּחֲכָמִים:

משנה י

כְּאוֹכֶל בְּשַׂר חֲזִיר. לְאוּ דַּוְקָא, שֶׁאֵין הָאוֹכֵל פַּת כּוּתִי לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת מִדְּרַבָּנָן:

מַה שָּׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ. דְּמַקֵּל בּוֹ טְפֵי:

משנה יא

וְאִם מִתְחַשֵּׁב הוּא. אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא שֶׁבְּנֵי אָדָם לְמֵדִים מִמֶּנּוּ צָרִיךְ לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ:

פרק ט

משנה א

הַפֵּגָם. עֵשֶׂב שֶׁקּוֹרִין רוט"א בְּלַעַ"ז:

וְהַיַּרְבּוּזִין. אספרג"י בְּלַעַ"ז. וְהַשּׁוֹטִים הֵם אספרג"י שֶׁל שָׂדוֹת, אוֹתָן שֶׁאֵינָן שֶׁל גִּנּוֹת:

וְהַחֲלַגְלוּגוֹת. בַּעֲרֵבִי רגל"א וּבְלַעַ"ז ווירדולאג"ש:

וְכֶסְבָּר. קוליאנד"ר בְּלַעַ"ז. וְדַוְקָא שֶׁל הָרִים אֲבָל שֶׁל גִּנָּה חָשׁוּב הוּא: **וְכֵן כַּרְפַּס**. שֶׁל נְהָרוֹת דַּוְקָא אֲבָל לֹא שֶׁל גִּנָּה:

כַּרְפַּס. אפיי"ו בְּלַעַ"ז:

גַּרְגֵּר. אוריג"א בְּלַעַ"ז:

שֶׁבַּאֲפָר. הַגָּדֵל בָּאָחוּ. אֲבָל שֶׁל גִּנָּה חָשׁוּב הוּא:

פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר. בְּכָל הַשָּׁנִים כְּדִמְפָרֵשׁ טַעֲמָא שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן נִשְׁמָר, שֶׁאֵינָן נֶחֱשָׁבִין בְּעֵינֵי בַּעֲלֵיהֶן וּמַפְקִירִין אוֹתָן, וְהֶפְקֵר פְּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר דִּכְתִיב (דברים יד) וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ, בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ יִטֹּל מַעֲשְׂרוֹתָיו, יָצָא הֶפְקֵר לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק עִמָּךְ:

וְנִלְקָחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית. לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לִשְׁמָרָן. דְּכָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשָּׁמְרוֹ אָסוּר לִקְנוֹת אוֹתוֹ מֵעַם הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁהוּא חָשׁוּד לִשְׁמֹר הַפֵּרוֹת וְשָׁלֹא לְהַפְקִירָן, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הַמְשֻׁמָּר אֲפִלּוּ כַּחֲצִי אִסָּר אָסוּר. וְכָל הֲנָךְ דְּמַתְנִיתִין שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁאֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָן מֻתָּר לִקַּח מֵהֶן מֵעַם הָאָרֶץ כְּדֵי מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעָדוֹת בִּלְבָד וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁאֵין מוֹסְרִין דְּמֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁהַפֵּרוֹת הֵן מִן הַהֶפְקֵר, יוֹתֵר מִמָּזוֹן שָׁלֹשׁ סְעָדוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּד לֶאֱצֹר הַדְּמִים וְאֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית:

שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עֲלֵיהֶם עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. לַהֲבִיאָם מִן הַשְּׁמוּר. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

כָּל הַסְּפִיחִין מֻתָּרִין. לְקַחַת מִכָּל אָדָם, דְּמַחְזְקִינַן לְהוּ שֶׁאֵינָם מִן הַשְּׁמוּר:

חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב. שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַשְּׁמוּר:

לְפִי שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בִּירָקוֹת שָׂדֶה. שֶׁאֵין גְּדֵלִים כְּמוֹתָן בַּמִּדְבָּר. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ב

שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲלוּקוֹת זוֹ מִזּוֹ לְעִנְיַן בְּעוּר. וּבְעוּר הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם בַּשְּׁבִיעִית הוּא שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין נִמְצָא בַּשָּׂדֶה מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁאָסַף אֵלָיו בַּבַּיִת, חַיָּב לְבַעֵר אוֹתוֹ הַמִּין מִן הַבַּיִת מִיָּד. כְּגוֹן אִם לָקַט תְּאֵנִים וְעָשָׂה מֵהֶן גְּרוֹגָרוֹת, אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל מֵאוֹתָם גְּרוֹגָרוֹת אֲפִלּוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁנִּמְצְאִים תְּאֵנִים מְחֻבָּרוֹת לָאִילָן, וּכְשֶׁכָּלוּ הַתְּאֵנִים מִן הָאִילָנוֹת חַיָּב לְבַעֵר הַגְּרוֹגָרוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ, אוֹ לְאָכְלָן כָּלָן מִיָּד, אוֹ לְהַפְקִירָן עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מֵהֶם בְּבֵיתוֹ, דִּכְתִיב (ויקרא כה) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה, כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת בַּשָּׂדֶה הָאָכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת, כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. וְהַשְׁתָּא קָאָמַר שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ נֶחְלֶקֶת לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים לְעִנְיַן בְּעוּר, וְכָל חֵלֶק וְחֵלֶק מִמֶּנָּה נֶחְלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים:

כָּל שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל שִׁקְמִים גָּלִיל הָעֶלְיוֹן. שֶׁהַשִּׁקְמִים אֵין גְּדֵלִים אֶלָּא בַּשְּׁפֵלָה, וְסִימָן לַדָּבָר כִּשִּׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה (מלכים א י):

וּתְחוּם טְבֶרְיָה. הוּא הָעֵמֶק. אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה הֵם מֵהַגָּלִיל:

הָהָר וְהַשְּׁפֵלָה וְהָעֵמֶק. הֵם שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים שֶׁל אֶרֶץ יְהוּדָה:

שְׁפֵלַת לוּד. וְהַר [שֶׁלָּהּ] לוּד. וּמִבֵּית חוֹרוֹן עַד הַיָּם. הֵם שְׁלֹשָׁה חֲלוּקוֹת שֶׁל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּשְׁפֵלַת לוּד כְּשִׁפֵלַת הַדָּרוֹם, דְּכָל זְמַן שֶׁאוֹכֵל בְּשִׁפֵלַת [הַדָּרוֹם] אוֹכֵל בְּשִׁפֵלַת [לוּד], וְהָהָר שֶׁל שִׁפֵלַת לוּד אוֹכְלִים בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁאוֹכְלִים בְּהַר הַמֶּלֶךְ:

מִבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם מְדִינָה אֶחָת. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא כָלָה לַחַיָּה מֵאַחַת מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם, יְכוֹלִים כָּל אַנְשֵׁי הַגְּבוּל הַהוּא לֶאֱכֹל עַל יְדֵי הַמָּקוֹם הָאֶחָד שֶׁלֹּא כָלָה בּוֹ לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה:

משנה ג

וְלָמָּה אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת. הוֹאִיל וְשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת בְּכָל אַחַת הֲרֵי כָּאן תֵּשַׁע אֲרָצוֹת, לְמַאי הִלְכְתָא אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַבְּעוּר וְתוּ לֹא:

שֶׁיִּהְיוּ אוֹכְלִים. אוֹכְלִים בִּיהוּדָה עַד שֶׁיִּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבִּשְׁלֹשׁ אַרְצוֹתֶיהָ, וְכֵן בַּגָּלִיל, וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. אֲבָל אֵין אוֹכְלִים בִּיהוּדָה עַל יְדֵי אוֹתָן שֶׁבַּגָּלִיל, וְלֹא בַגָּלִיל עַל יְדֵי אוֹתָן שֶׁבִּיהוּדָה, דִּגְמִירֵי דְּאֵין חַיָּה שֶׁבִּיהוּדָה מִתְרַחֶקֶת לְצֵאת מִיהוּדָה לַגָּלִיל, וּמִגָּלִיל לִיהוּדָה, אֲבָל יוֹצְאָה הִיא מִגָּלִיל לַגָּלִיל וּמִיְּהוּדָה לִיהוּדָה:

וּשְׁאָר כָּל הָאֲרָצוֹת כְּהַר הַמֶּלֶךְ. שְׁאָר כָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִים עַל יְדֵי הַפֵּרוֹת הַנִּמְצָאִים בְּהַר הַמֶּלֶךְ, וְהוּא הָיָה רַב הַפֵּרוֹת וְאַחֲרוֹן מִכָּל שְׁאָר אֲרָצוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

וְכָל הָאֲרָצוֹת כְּאַחַת לַזֵּיתִים וְלַתְּמָרִים. כָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִים זֵיתִים וּתְמָרִים עַל יְדֵי אֶרֶץ אַחַת שֶׁלֹּא כָלוּ בָהּ הַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, בֵּין שֶׁתִּהְיֶה הָאֶרֶץ הַהִיא בִּיהוּדָה אוֹ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוֹ בַּגָּלִיל. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן:

משנה ד

אוֹכְלִים עַל הַמַּפְקֵר. אוֹכְלִים מִמַּה שֶּׁמְּצוּי מֵאוֹתוֹ הַמִּין בַּשָּׂדֶה בְּמָקוֹם מַפְקֵר. אֲבָל אִם פָּסַק וְכָלָה אוֹתוֹ הַמִּין מִמָּקוֹם הַמַּפְקֵר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם הַשָּׁמוּר בַּבָּתִּים אוֹ בַּגִּנּוֹת חַיָּב לְבַעֵר, כִּדְאָמְרֶן כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה כַּלֶּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת:

רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר אַף עַל הַשָּׁמוּר. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

אוֹכְלִים עַל הַטְּפֵיחִים. עַל מַה שֶּׁמְּשִׁימִים הָעוֹפוֹת בַּטְּפֵיחִים, שֶׁהֵן כְּלֵי חֶרֶס הַבְּנוּיִים בַּכֹּתֶל אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנְּנוּ. וְאוֹכְלִים מִמַּה שֶּׁמְּצוּי מֵאוֹתוֹ הַמִּין בַּטְּפֵיחִים:

וְעַל הַדּוּפְרָא. אִילָן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת שְׁנֵי פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, אוֹכְלִים בָּרִאשׁוֹן עַד שֶׁיִּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּמִינָם:

אֲבָל לֹא עַל הַסְּתָוְנִיּוֹת. אֵין אוֹכְלִין בָּעֲנָבִים עַל יְדֵי הָעֲנָבִים הַגְּדֵלִים בֵּימוֹת הַסְּתָיו:

רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. לֶאֱכֹל בָּעֲנָבִים עַל יְדֵי הַסְּתָוְנִיּוֹת כָּל זְמַן שֶׁבִּכְּרוּ קוֹדֶם שֶׁיִּכְלֶה הַקַּיִץ. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

משנה ה

הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים. שְׁלֹשָׁה מִינֵי יָרָק:

בְּחָבִית אַחַת. שֶׁל חֹמֶץ אוֹ שֶׁל צִיר, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ שְׁלֹשָׁה מִינֵי הַיָּרָק יַחַד:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אוֹכְלִים עַל הָרִאשׁוֹן. וְכֵיוָן דְּכֻלָּה מִין אֶחָד מֵהֶן מִן הַשָּׂדֶה נֶאֶסְרוּ כֻּלָּם וַאֲפִלּוּ אוֹתָן שֶׁלֹּא כָלוּ, שֶׁאוֹתוֹ מִין שֶׁכָּלָה נָתַן טַעַם בְּאוֹתָן שֶׁלֹּא כָלוּ וַאֲסָרָן, דִּתְנַן לְעֵיל פֶּרֶק ז' שְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת בְּמִינָהּ בְּמַשֶּׁהוּ, שֶׁלֹּא בְמִינָהּ בְּנוֹתֵן טַעַם:

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אַף עַל הָאַחֲרוֹן. עַל סְמַךְ מִין הַכָּלָה אַחֲרוֹן יֹאכַל מִשֶּׁלְּשְׁתָּן אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר כָּלוּ הַשְּׁנַיִם לַחַיָּה שֶׁבַּשָּׂדֶה. וְטַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הוֹאִיל וְאִלּוּ שֶׁכָּלוּ בְּלוּעִים מִטַּעַם אוֹתוֹ שֶׁלֹּא כָלָה, דְּאָמַר קְרָא (ויקרא כה) מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ, כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, וְהַאי קְרָא יִתְרָא הוּא, דְּהָא דְּרָשִׁינַן לַהּ מִן וּלְבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ, כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת בַּשָּׂדֶה הָאֲכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת

וכו', אֶלָּא קָרָא לִכְבוּשִׁים הוּא דַּאֲתָא, וְהָכִי קָאָמַר מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ, אִם יֵשׁ בַּשָּׂדֶה מִקְצָת מִן הַדָּבָר הַנִּכְבָּשׁ בַּבַּיִת, שֶׁהַטַּעַם הַבָּלוּעַ בַּדָּבָר הַנִּכְבָּשׁ יֵשׁ בְּמִינוֹ עֲדַיִן בַּשָּׂדֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא כָלָה, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַפְּרִי כָּלָה, אַף עַל פִּי כֵן תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ וְאֵינוֹ זָקוּק לְבַעֵר:

כָּל יָרָק אֶחָד הוּא. לֹא נָתְנוּ חֲכָמִים שִׁעוּר לְכָל יָרָק וְיָרָק בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן כָּלוּ מִן הַשָּׂדֶה, הוֹאִיל וְאִיכָּא שְׁאָר יְרָקוֹת שֶׁלֹּא כָלוּ אוֹכֵל עַל יְדֵי שְׁאָר יְרָקוֹת, וְלֹא יְבַעֲרֵם מִן הֶחָבִית עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַיְרָקוֹת כֻּלָּן מִן הַשָּׂדֶה, וַהֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּכָל שֶׁכָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה יְבַעֵר מִינוֹ מִן הֶחָבִית וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר:

משנה ו

הַמְלַקֵּט עֲשָׂבִים לַחִים. אוֹכְלָן בְּלֹא בְעוּר: **עַד שֶׁיִּיבַשׁ**. לַחְלוּחִית הָאָרֶץ הַמְמַתֶּקֶת אֶת הַפֵּרוֹת, מִשָּׁם וְאֵילָךְ חַיָּב לְבַעֲרָן:

הַמְגַבֵּב בַּיָּבֵשׁ. הַמְלַקֵּט בַּעֲשָׂבִים יְבֵשִׁים, אוֹכְלָן בְּלֹא בְעוּר:

עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. שֶׁהִיא בְּשָׁנָה בֵּינוֹנִית בְּכ"ג בְּמַרְחֶשְׁוָן, מִשָּׁם וְאֵילָךְ חַיָּב לְבַעֵר:

מְגַבֵּב. תַּרְגּוּם לְקוֹשֵׁשׁ קַשׁ, לְגַבָּא:

רְבִיעָה. עַל שֵׁם שֶׁהַמָּטָר רוֹבֵעַ אֶת הָאָרֶץ וּמוֹלִידָהּ כְּזָכָר זֶה שֶׁרוֹבֵעַ אֶת הַנְּקֵבָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר שֶׁמַּרְבִּיץ הֶעָפָר וּמַשְׁכִּיבוֹ, תַּרְגּוּם רוֹבֵץ, רְבִיעַ:

וַעֲלֵי גְפָנִים. לַחִים, אוֹכְלִים בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁנִּמְצָאִים בַּאֲבִיהֶן, כְּלוֹמַר בִּמְחֻבָּר לְאִילָן:

שֶׁיִּשּׁוֹרוּ. שֶׁיִּפָּלוּ:

וְהַמְגַבֵּב בַּיָּבֵשׁ. בַּעֲלֵי קָנִים וּגְפָנִים יְבֵשִׁים, אוֹכֵל עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה, וְאַחַר כָּךְ יְבַעֵר:

בְּכֻלָּן. בֵּין עֲשָׂבִים בֵּין קָנִים וּגְפָנִים, בֵּין לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

משנה ז

עֲנִיִּים נִכְנָסִים לַפַּרְדֵּסָאוֹת. בִּשְׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ לִטֹּל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וְכֵן נִכְנָסִים לַגִּנּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית:

עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. מִפְּנֵי מוֹתְרוֹת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בָהּ:

בַּתָּבֶן וּבַקַּשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית. דִּסְתָם תֶּבֶן וְקַשׁ חָזֵי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה וְיֵשׁ בּוֹ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וְאָסוּר לְשָׂרְפוֹ וְלֵהָנוֹת בּוֹ הֲנָאָה שֶׁל [אבוד], מִשּׁוּם דְּדָרְשִׁינַן לְאָכְלָה וְלֹא לְהֶפְסֵד. אֲבָל כְּשֶׁנִּתְבַּטֵּל מַה שֶּׁבַּשָּׂדֶה מִמַּאֲכַל חַיָּה פָּקְעָה קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית מִמַּה שֶּׁבַּבַּיִת:

משנה ח

וְהִגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר. זְמַן בְּעוּר הַפֵּרוֹת לְפִי מְקוֹמָן, כְּדִתְנַן לְעֵיל שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַבְּעוּר. וּבַבְּרַיְתָא [פְּסָחִים נג.] שְׁנִינוּ אוֹכְלִים בָּעֲנָבִים עַד הַפֶּסַח, בַּזֵּיתִים עַד הָעֲצֶרֶת, בַּגְּרוֹגָרוֹת

עַד הַחֲנֻכָּה, בַּתְּמָרִים עַד הַפּוּרִים, וְכֻלָּן שֶׁל שְׁנָה הַשְּׁמִינִית. וּמַמְנִים הַלֻּלוּ בִּסְתָם, שֶׁאֵין יָדוּעַ אִם כָּלָה לַחֲיָה מִן הַשָּׂדֶה אִם לָאו, אֲבָל בְּיָדוּעַ, הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁכָּלוּ:

מְחַלְּקָן מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. מֵאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְחַלֵּק לִשְׁכֵנָיו וְלִקְרוֹבָיו וּמְיֻדָּעָיו, וּמוֹצִיא וּמַנִּיחַ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר, אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל, מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטַל יִטֹּל:

וַעֲנִיִּים אוֹכְלִים אַחַר הַבְּעוּר אֲבָל לֹא עֲשִׁירִים. דִּכְתִיב (שמות כג) וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה, אֶבְיוֹנֵי עַמֶּךָ וְלֹא עַמֶּךָ:

אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים. קְרֵי בֵּיהּ וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי וְגַם עַמֶּךָ. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

משנה ט

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יְנָתְנוּ לְאוֹכְלֵיהֶן. אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרוֹת הַלֻּלוּ בְּהֶתֵּר נִלְקְטוּ לְאָכְלָן בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, מִכָּל מָקוֹם סָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָסוּר לָזֶה שֶׁנּוֹתְנוּ לוֹ פֵּרוֹת הַלֻּלוּ לְאָכְלָן לְבַדּוֹ, אֶלָּא יִנָּתְנוּ שֶׁיֹּאכְלֵם הוּא עִם אֲחֵרִים, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵיהּ דְּסָבַר כְּבֵית שַׁמַּאי דְּאָמְרֵי [לְעֵיל מִשְׁנָה ב' פֶּרֶק ד'] אָסוּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוּבָה, כְּלוֹמַר לְהַחֲזִיק טוּבָה לְמִי שֶׁנּוֹתֵן לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, דְּרַחֲמָנָא אַפְקְרִינְהוּ, הִלְכָךְ זֶה שֶׁנּוֹתְנוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּמַתָּנָה אוֹ נָפַל לוֹ בִּירֻשָּׁה אָסוּר שֶׁיֹּאכְלֵם לְבַדּוֹ, שֶׁלֹּא יַחֲזִיק טוּבָה לְמִי שֶׁהוֹרִישָׁם לוֹ אוֹ שֶׁנָּתְנָם לוֹ בְּמַתָּנָה, אֶלָּא יֹאכַל אוֹתָם עִם אֲחֵרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אוֹכֵל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוּבָה:

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין הַחוֹטֵא נִשְׁכָּר. חֲכָמִים לִדְבָרָיו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָאָמְרֵי לֵיהּ, לְדִידָן מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בֵּין בְּטוּבָה בֵּין שֶׁלֹּא בְטוּבָה, אֶלָּא לְדִידֵהּ דְּאָמַרְתְּ אָסוּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוּבָה, הֵיכִי קָאָמַרְתְּ יִנָּתְנוּ לְאוֹכְלֵיהֶן, וְשָׁרֵית לְמִי שֶׁנּוֹתְנוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּמַתָּנָה לְאָכְלָן עִם אֲחֵרִים, וַהֲלֹא מָצִינוּ חוֹטֵא נִשְׁכָּר, שֶׁאוֹכֵל אוֹתָן עִם כָּל בְּנֵי אָדָם, וְהַדִּין נוֹתֵן לְפִי דְּבָרֶיךָ שֶׁיִּמָּכְרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן שֶׁיִּפְרַע אוֹתָם מַה שֶּׁהֵן שָׁוִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר, וְהַדְּמִים יִתְחַלְּקוּ לְכָל אָדָם. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

הָאוֹכֵל מֵעֵסֶת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ חַיָּב מִיתָה. דִּלֹּא תֵּימָא אֵין חַלָּה בַּשְּׁבִיעִית מִשּׁוּם דִּכְתִיב לְאָכְלָה וְלֹא לִשְׂרֵפָה, וְחַלָּה אִם נִטְמֵאת טְעוּנָה שְׂרֵפָה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם אָמְרָה תּוֹרָה, מֵאֵיזוֹ עִסָּה שֶׁתִּהְיֶה חַלָּה תְּרִימוּ:

פרק י

משנה א

שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַמִּלְוָה. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ וְעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית אַחַר הַהַלְוָאָה, אֵינוֹ יָכוֹל לִתְבֹּעַ הַלְוָאָתוֹ מֵחֲבֵרוֹ, כְּדִכְתִיב (דברים טו) שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ:

בִּשְׁטָר. שֶׁכָּתַב לוֹ שְׁטָר בְּאַחֲרָיוּת נְכָסִים וְשִׁעְבֵּד קַרְקָעוֹת עַל הַמִּלְוָה דְּמֵחֲזֵי כְּמִי שֶׁמִּשְׁכֵּן, קַרְקָעוֹת אֶצְלוֹ, אַף עַל פִּי כֵן שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ:

הַקַּפַּת הַחֲנוּת. שֶׁקָּנָה מִמֶּנּוּ בַּאֲמָנָה:

אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת. דְּאֵין זֶה חוֹב וְאֵין זוֹ דֶּרֶךְ מִלְוָה:

וְאִם עָשָׂאהּ מִלְוָה. שֶׁחִשֵּׁב עִם הַקּוֹנֶה וְזָקְפָן עָלָיו בְּמִלְוָה:

הָרִאשׁוֹן הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט. אִם לָקַח בַּאֲמָנָה פַּעַם רִאשׁוֹנָה מִן הַחֲנוּת וְחָזַר וְלָקַח שְׁנִיָּה, הָרִאשׁוֹנָה נַעֲשֵׂית מִלְוָה וּמְשַׁמֶּטֶת וְלֹא הַשְּׁנִיָּה. חָזַר וְלָקַח שְׁלִישִׁית, רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה נַעֲשׂוּ מִלְוֹת וּשְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּן וְלֹא הַשְּׁלִישִׁית. וְכֵן לְעוֹלָם, הָאַחֲרוֹנָה אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ וְכָל הָאֶחֱרוֹת שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּן, הוֹאִיל וְהָיָה רָאוּי שֶׁיִּתֵּן לוֹ מְעוֹת הָרִאשׁוֹנָה קֹדֶם שֶׁיִּקַּח הַשֵּׁנִית בְּהַקְפָּה וְלֹא נָתַן, נַעֲשֵׂית הָרִאשׁוֹנָה מִלְוָה, וְכֵן לְעוֹלָם. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

כָּל מְלָאכָה שֶׁפּוֹסֶקֶת בַּשְּׁבִיעִית. אִם שָׂכַר שׂכִיר זֶה מִמְּלָאכוֹת הַפּוֹסְקוֹת בַּשְּׁבִיעִית, כְּלוֹמַר מִמְּלָאכוֹת שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתָן בַּשְּׁבִיעִית, כְּגוֹן חֲרִישָׁה וּקְצִירָה וַעֲבוֹדַת קַרְקַע, נַעֲשָׂה שָׂכָר זֶה בַּשְּׁבִיעִית כְּמִלְוָה, וּשְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת. וְאִם לָאו, שֶׁשָּׂכָר זֶה שֶׁחַיָּב לוֹ הָיָה מִשְּׁאָר מְלָאכוֹת שֶׁאֵין אֲסוּרוֹת בַּשְּׁבִיעִית, לֹא נַעֲשָׂה כְּמִלְוָה וְאֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי:

משנה ב

הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה. בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְחִלְּקָהּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִם הָיָה אֶלּוּל מְעֻבָּר נִמְצָא דְּיוֹם אֶחָד שֶׁנִּתְחַלְּקָה הָיָה חֹל וְהָיָה יוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל אֱלוּל שֶׁל שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית, וּשְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת בְּסוֹפָהּ, דִּכְתִיב (דברים טו) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה:

הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה. שֶׁנּוֹתְנִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל:

וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע. שֶׁנּוֹתֵן מֵאָה:

וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין. מָמוֹן שֶׁכָּתְבוּ עָלָיו פְּסַק דִּין, חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ:

אֵין מַשְׁמִיטִין. שֶׁכֵּיוָן שֶׁפָּסְקוּ בֵּית דִּין עַל הַמָּמוֹן, כְּגָבוּי דָּמֵי וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ לְיָדוֹ:

הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן. דִּכְתִיב (שם) וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ, פֹּרֵט לָזֶה שֶׁיֵּשׁ לְאָחִיךָ בְּיָדֶךָ:

וְהַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין. דִּכְתִיב וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ, פֹּרֵט לְמוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין, שֶׁבֵּית דִּין יֵשׁ לָהֶם זֶה הַחוֹב אֵצֶל אָחִיו:

משנה ג

פְּרוֹזְבּוּל. פְּרוֹז תַּקָּנָה, בּוּל עֲשִׁירִים, דִּכְתִיב (ויקרא כו) וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם, וְאָמַר רַב יוֹסֵף אֲלוּ בּוּלְאוֹת שֶׁבִּיהוּדָה. תַּקָּנָה לְעֲשִׁירִים שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עַל הַשְּׁמֶטָּה לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל, וְתַקָּנָה לֶעָנְיִים שֶׁיִּמְצְאוּ מִי שֶׁיַּלְוֶה לָהֶם. וְהַשְּׁמָטַת כְּסָפִים בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן, דִּכְתִיב (דברים טו) וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ, בִּשְׁתֵּי שְׁמִטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת וְאַחַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים, וּבִזְמַן שֶׁאִי אַתָּה מְשַׁמֵּט קַרְקַע אִי אַתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים, וְרַבָּנָן הוּא דְּתִקִּינוּ שְׁמִטַּת כְּסָפִים בַּזְּמַן הַזֶּה, וּמְשׁוּם הָכִי הָיָה כֹּחַ בְּיַד הִלֵּל לְתַקֵּן פְּרוֹזְבּוּל לְהַפְקִיעַ דִּין הַשְּׁמִטָּה, הוֹאִיל וְאֵין שְׁמִטַּת כְּסָפִים בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים:

משנה ד

זֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוֹזְבּוּל. עִקָּרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ:

וְהַדַּיָּנִים חוֹתְמִים לְמַטָּה אוֹ הָעֵדִים. לְהָכִי קָתָנֵי הַדַּיָּנִים אוֹ הָעֵדִים, לְלַמֶּדְךָ שֶׁיָּכוֹל הָעֵד לִהְיוֹת דַּיָּן אוֹ הַדַּיָּן עֵד, דִּבְדְרַבָּנָן עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן, וּפְרוֹזְבּוּל דְּרַבָּנָן הוּא:

משנה ה

פְּרוֹזְבּוּל הַמַּקְדָּם. שֶׁזְּמַנּוֹ מֻקְדָּם, שֶׁנִּכְתַּב בְּכִסְלֵו וּזְמַנּוֹ הַכָּתוּב בְּתוֹכוֹ מִתִּשְׁרֵי קוֹדֵם, כְּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ שֶׁל מַלְוֶה בְּכָךְ, דִּפְרוֹזְבּוּל אֵינוֹ מוֹעִיל אֶלָּא לַהַלְוָאוֹת שֶׁלְּפָנָיו, דְּמַשְׁנִמְסְרוּ לְבֵית דִּין הֲרֵי הֵן כִּגְבוּיוֹת וְשׁוּב אֵין מַשְׁמִיטוֹת, הִלְכָּךְ הַלְוָאוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרָיו שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין מַשְׁמִיטוֹת, נִמְצָא דְּמַפְסִיד בְּמַה שֶׁהִקְדִּים זְמַנּוֹ. אֲבָל פְּרוֹזְבּוּל הַמְאֻחָר פָּסוּל, שֶׁאֻחַר זְמַנּוֹ וְהוּא הִלְוָה בֵּינְתַיִם, וּכְשֶׁמּוֹצִיא פְּרוֹזְבּוּל זֶה וְרוֹאִים בֵּית דִּין הַזְּמַן סְבוּרִים שֶׁאוֹתָן הַלְוָאוֹת קָדְמוּ לַפְּרוֹזְבּוּל, וְנִמְצָא גּוֹבֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין:

שְׁטָרֵי חוֹב הַמֻּקְדָּמִים פְּסוּלִים. כְּגוֹן דְּקָאֵי בְּנִיסָן וְכָתַב בַּשְּׁטָר זְמַן תִּשְׁרֵי שֶׁלְּפָנָיו, פְּסוּלִים מִשּׁוּם דְּגוֹבֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין מִן הַלָּקוֹחוֹת שֶׁבֵּין תִּשְׁרֵי לְנִיסָן. וְקָנְסִינְהוּ רַבָּנָן דְּלֹא לִיגְבּוּ בִּשְׁטָר זֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת כְּלָל, וַאֲפִלּוּ מִנִּיסָן וּלְהַלָּן, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִגְבֶּה מֵאוֹתָן שֶׁבֵּין תִּשְׁרֵי לְנִיסָן שֶׁלֹּא כַּדִּין. וּמִיהוּ לֹא הֲוֵי הַשְׁטָר פָּסוּל מֵחֲמַת שֶׁהָעֵדִים שֶׁחָתְמוּ בּוֹ הָווּ רְשָׁעִים שֶׁחָתְמוּ עַל שְׁטָר מֻקְדָּם בְּשֶׁקֶר, דְּמָצוּ הָעֵדִים לְמֵימַר אֲנַחְנוּ עַל עִקַּר הַמִּלְוָה חָתַמְנוּ וְלֹא עַל הַזְּמַן, שֶׁלֹּא בָּאנוּ לְהָעִיד שֶׁנִּכְתַּב וְנֶחְתַּם בְּיוֹמוֹ:

וְהַמְאֻחָרִים כְּשֵׁרִים. דְּהוּרַע כֹּחוֹ שֶׁל מַלְוֶה, שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵחַ לְקוֹחוֹת אֶלָּא מִזְּמַן שֶׁכָּתוּב בַּשְּׁטָר:

כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. שֶׁכָּל מַלְוֶה וּמַלְוֶה צָרִיךְ שֶׁיִּמְסֹר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין וְיִכְתֹּב לוֹ פְּרוֹזְבּוּל, הִלְכָךְ כְּשֶׁחֲמִשָּׁה לוֹוִין מֵאֶחָד אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוֹזְבּוּל אֶחָד, שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא מַלְוֶה אֶחָד, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַלּוֹוִין מְרֻבִּין, כְּשֶׁיִּהְיֶה לַמַּלְוֶה פְּרוֹזְבּוּל אֶחָד עַל כֻּלָּן דַּיּוֹ:

משנה ו

אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע. אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ קַרְקַע לַלּוֶה, שֶׁאָז חָשׁוּב הַחוֹב כְּגָבוּי בְּיַד בֵּית דִּין וְלֹא קָרִינַן בֵּיהּ לֹא יִגֹּשׁ:

אִם אֵין לוֹ. לַלּוֶה, וּמַלְוֶה יֵשׁ לוֹ, מְזַכֶּה לוֹ מַלְוֶה לַלּוֶה בְּתוֹךְ שְׁדֵהוּ קַרְקַע כָּל דְּהוּ, וְכוֹתְבִים עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל, וַאֲפִלּוּ הַחוֹב מֵאָה מָנֶה, מְשׁוּם דְּקַרְקַע כָּל שֶׁהוּא רָאוּי לִגְבּוֹת בָּהּ כָּל חוֹבוֹ, כְּגוֹן דְּגָבֵי וְהָדָר גָּבֵי עַד דְּמַשְׁלִים כָּל חוֹבוֹ:

הָיְתָה לוֹ. לַלּוֶה שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶנֶת בָּעִיר, בֵּין שֶׁאֲחֵרִים מִשְׁכְּנוּ אוֹתָהּ לוֹ בֵּין שֶׁמִּשְׁכֵּן הוּא לַאֲחֵרִים, כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוּל:

כּוֹתְבִין לָאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ. כְּגוֹן קַרְקַע שֶׁל נִכְסֵי מְלוֹג שֶׁהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת:

עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפִּין. שֶׁלּוֹיִן לְצֹרֶךְ הַיְתוֹמִים, וְהַיְתוֹמִים אֵין לָהֶם קַרְקַע:

משנה ז

כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים וְכוּ'. כְּשֶׁהִיא מְחֻבֶּרֶת בְּטִיט הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהִיא כְּקַרְקַע לְכָל דָּבָר, וְאִם הָיְתָה מוּנַחַת עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהִיא כִּכְלִים וְאֵינָהּ כְּקַרְקַע, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא שֶׁמּוּנַחַת עַל גַּבֵּי קַרְקַע וְאֵינָהּ מְחֻבֶּרֶת בְּטִיט:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע. וְנִקְנֵית בְּכֶסֶף בְּשֶׁטָר וּבַחֲזָקָה כְּקַרְקַע:

וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל. אִם יֵשׁ לַלּוֶה כַּוֶּרֶת כְּאִלּוּ הָיָה לוֹ קַרְקַע:

וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. כְּדֶרֶךְ שֶׁהַקַּרְקַע הַמְחֻבָּר אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה:

וְהָרוֹדָה. מַחֲלוֹת דְּבַשׁ שֶׁבְּתוֹכָהּ בְּשַׁבָּת חַיָּב חַטָּאת כְּתוֹלֵשׁ דָּבָר מִמְּקוֹם חִבּוּרוֹ, דִּכְתִיב (שמואל א יד) וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ, וְכִי מַה עִנְיַן יַעַר אֵצֶל דְּבַשׁ, אֶלָּא מַה יַּעַר הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּב חַטָּאת, אַף דְּבַשׁ הָרוֹדֶה מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּב חַטָּאת. וְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

משנה ח

הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית. בְּסוֹף שְׁבִיעִית, דְּהַיְנוּ בְּשִׁמִּיטָתָהּ, שֶׁאֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶלָּא בְּסוֹפָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים:

אָמַר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן. אָמַר לוֹ הַלּוֶה אַף עַל פִּי כֵן אֲנִי רוֹצֶה לְפָרֵעַ לְךָ:

יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמֻּתָּר לוֹ שֶׁתְּהֵא יָדוֹ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמֵר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי:

שֶׁנֶּאֱמַר וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה. כְּלוֹמַר דִּבּוּר בְּעַלְמָא שֶׁמּוֹצִיא מִפִּיו שֶׁהוּא מְשַׁמֵּט דַּיּוֹ, וּבְדִבּוּר רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי סַגִּי, וְאֵין צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר וְזֶה דְּבַר, אֵין לְךָ אֶלָּא דִּבּוּר רִאשׁוֹן, וְכֵן וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ:

משנה ט

הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית. לְוֶה שֶׁאוֹמֵר לַמַּלְוֶה אַף עַל פִּי כֵן, וּמַחֲזִיר לוֹ מָעוֹתָיו, רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ:

לֹא יַחֲזִיר לָבָנָיו. אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר לְבָנָיו אִם מֵת הַגֵּר:

וְאִם הֶחֱזִיר רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְדַוְקָא לְבָנָיו שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ עִמּוֹ, מִשּׁוּם דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו מִן הַתּוֹרָה דִּכְתִיב (דברים ב) כִּי יְרֵשָׁהּ לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת הַר שֵׂעִיר, וְאִם לֹא יַחֲזִיר לְבָנָיו יֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יַחְזְרוּ לְסוּרָם, שֶׁיֹּאמְרוּ אִם הָיוּ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים הָיוּ יוֹרְשִׁים אֲבִיהֶם וְהָיוּ צְרִיכִין לְהַחֲזִיר לָהֶם. אֲבָל אִם הָיְתָה הוֹרָתָם שֶׁלֹּא בְקִדֻּשָּׁה וְלַדָּתָם בְּקִדֻּשָּׁה, דְּמֵעוֹלָם לֹא יָרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶם מִן הַתּוֹרָה וְלֹא הָיְתָה יְרֻשָּׁה זוֹ רְאוּיָה לָהֶם לְעוֹלָם, אֵין לָחוּשׁ בָּזֶה שֶׁמָּא יַחְזְרוּ לְסוּרָם, וְהַמַּחֲזִיר לָהֶם אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ:

כל המטלטלין נקנין במשיכה. וכל זמן שלא משך יכול כל אחד מהם לחזור בו, ואע"פ שנתן המעות אין המעות קונות עד שימשוך החפץ הנקנה, ואעפ"כ המקיים את דבריו ואינו חוזר בו ואפילו לא משך רוח חכמים נוחה הימנו, דהכי תניא איפת צדק והין צדק (ויקרא י"ט:ל"ו) שיהא לאו שלך צדק והין שלך צדק: